

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
EESTI KEELE OSAKOND

Andra Rumm

MIS-KÜSIMUSTEGA TEHTAVAD SUHTLUSTEGEVUSED
SUULISES ARGIVESTLUSES

Bakalaureusetöö

Juhendajad PhD Andriela Rääbis ja Kirsi Laanesoo

Tartu 2013

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Küsilause	6
1.1. Küsimuse ja küsilause üldisloomustus	6
1.2. Küsilause liigitused	6
1.2.1. Eriküsilause	9
1.2.2. Eriküsimuse väljendamine muudes lausetüüpides	9
1.2.3. <i>mis</i> -küsimus	10
2. Suuline keel ja tema uurimismeetodid	13
2.1. Suuline keel kui uurimisobjekt.....	13
2.2. Vestlusanalüüs	14
2.2.1. Naabuspaarid	15
2.2.2. Parandusliigendus	16
2.3. Suhtluslingvistika.....	17
3. Suhtlustegevuste tüpologia.....	19
4. <i>mis</i> -küsimustega tehtavad suhtlustegevused suulises argivestluses.....	21
4.1. Infosoov	21
4.2. Retoorika	27
4.3. Parandus	33
4.4. Pomin	36
4.5. Tulemused	38
Kokkuvõte	41
Kirjandus	43

Summary	45
Lisad	47
Lisa 1. Transkriptsioonimärgid	47
Lisa 2. Analüüsi osast välja jäänud näited	48

Sissejuhatus

Bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida, missuguseid suhtlustegevusi *mis*-küsimustega suulises argivestluses tehakse. Kas küsimuste eesmärgiks on saada vaid informatsiooni või teevad *mis*-küsimused vestluses ka midagi muud? Suhtluse uurijad on vaadelnud, kuidas vestlejad ehitavad üles oma voore ning teevad nende abil konkreetseid tegevusi, kusjuures oletatakse, et teatud konstruktsioonide ja tegevuste vahel võib olla seoseid. (Schegloff 2007) Siinses töös vaadeldaksegi tegevuste kõrval *mis*-küsimuste vormi, et jõuda selgusele, kas nende vahel on seoseid. Kuigi võiks arvata, et kõik *mis*-küsimused kuuluvad suulise keele küsimuste liigitust arvesse võttes avatud küsimuste sekka, on soov sellele oletusele kas kinnitust leida või see ümber lükata.

Uurimisküsimustele vastuse leidmiseks on saadud materjali Tartu Ülikooli Eesti suulise keele argikorpuselt. Selekteeritud on järjest 100 vestluskatket, mis sisaldavad vähemalt *mis*-küsimust ning vastust. Mõningatel juhtudel on selguse huvides välja toodud rohkem voore. Materjal liigitub vahetu suulise spontaanse argidialoogi registrisse. Kõik 100 küsimust on leksikaalselt markeeritud, sisaldades küsisõna. Oluline oli tähele panna, et tegemist oleks kindlasti küsisõnaga, sest *mis* võib esineda ka siduva asesõnana. Peale selle on analüüsist välja jäetud refereeritud küsilauseid. Materjali eritelul kasutatakse vestlusanalüüsi ja suhtluslingvistikat. Seega vaadeldakse nii suhtlust kui ka grammatilisi vorme. Lähenemine on kvalitatiivne, kuid esitatakse ka kvantitatiivseid andmeid.

Töö esimesed peatükid keskenduvad taustinformatsiooni andmisele. Teooriaosa jaguneb kolmeks peatükiks, neist esimeses antakse ülevaade küsimusest ja küsilausest, eriküsilausest ja selle alla liigituvast *mis*-küsimusest. Vaadeldakse kahte küsilause tüpoloogiat, millest ühe on koostanud Helle Metslang (Metslang 1981) ning teise suulise suhtluse tööühm (Hennoste jt 2009).

Teises peatükis tutvustatakse suulist keelt kui siinse töö uurimisobjekti. Seejärel käsitletakse töö materjali analüüsil rakendatavat vestlusanalüüsi ja suhtluslingvistikat. Tutvustatakse vestlusanalüüsi kahte põhimõistet: naabruspaare ja parandusliigendust.

Naabruspaaride mõistel on põhjust pikemalt peatuda, sest siinses töös tegeletakse naabruspaariga küsimus-vastus. Parandusliigendus on aga oluline seetõttu, et selle süsteemi abil käsitletakse kõnelemisel, kuulamisel või arusaamisel tekkinud probleeme. Vestlusanalüüs on suhtluse mikroanalüüs, suhtluslingvistika aga meetod, mis võtab grammatika kirjeldamisel lähtekohaks suhtluse. Meetodite ühisjooneks on nende empiirilisis – analüüsitakse päriselt aset leidnud, salvestatud ja transkribeeritud vestlusi. Peale selle on suhtluslingvistika välja kasvanud vestlusanalüüsist, kasutades selle põhimõisteid. Erinevus tuleneb sellest, et vestlusanalüüs uurib eelkõige suhtlust, suhtluslingvistika aga keelt, grammatilisi vorme.

Viimases teooriaosas antakse ülevaade Max Plancki instituudi koostatud suhtlustegevuste tüpoloogiast. Suhtlustegevusi on varem uurinud Max Plancki instituudi projekti raames Tanya Stivers ja Nick J. Enfield (2010). Eesti uurijatest on vaadeldud seoseid küsimuste vormi ja tegevuse vahel Tiit Hennoste, Andriela Rääbis ja Kirsi Laanesoo (2013).

Neljandas, empiirilise analüüsi peatükis selgitatakse välja *mis*-küsimuste abil tehtavate suhtlustegevuste kõrval ka küsimuste vormistamise vahendid, vastates järgnevatele küsimustele:

- Kas küsimus on oma tüübilt *kas*-küsimus, alternatiivküsimus, avatud küsimus või muu?
- Kas küsimuse puhul on tegemist lause või fraasiga?
- Kas küsimus on ühe- või mitmeosaline?
- Missugust konkreetset küsisõna või küsiühendit on küsimuse puhul kasutatud?
- Mille kohta täpsemalt küsitakse (isiku, aja, koha, põhjuse, viisi, hulga, tegevuse, eelneva jutu, objekti jne)?
- Kas küsimus on funktsionaalselt küsimus või ei, teisisõnu – kas küsimus ootab vastust või mitte?

Analüüsi järel tuuakse välja olulisemad tulemused ja järeldused, mida võrreldakse institutsionaalse suhtluse puhul saadud tulemustega.

1. Küsilause

1.1. Küsimuse ja küsilause üldiseloostus

Eesti keeles saab lausetüüpe jagada suhtluseesmärgi järgi, kusjuures küsimuse vormistamise kommunikatiivseks lausetüübiks on küsilause. Suhtluses võib inimene tihtipeale tajuda oma teadmiste puudulikkust ning sellega seostub ka soov teadmisi täiendada. Küsimises peituvad korraka nii küsija mingisugusedki teadmised, ebaselged asjad ning palve, et keegi teine neis asjus informatsiooni annaks. (Metslang 1981:5)

Helle Metslang on oma uurimuses „Küsilause eesti keeles“ (1981) välja toonud kolm küsilause eritunnust. Esiteks, nii kommunikatiivselt kui ka loogiliselt vormistab lause küsimust. Teiseks, küsimus moodustab koos talle järgneva vastusega kokkukäiva ühendi. Seega on küsilause sünsemantiline, sest ta moodustab terviku koos vastuslausega. Küsilause määrab ka vastuslause süntaktilis-semantilised tunnused. Kolmandaks, küsilause eristub teistest lausetüüpidest kas küsipartiklite, küsisõnade, küsijätkude või pöördõnajarje, aga ka intonatsiooni abil. Küsilauseid, millel on kõik need kolm tunnust, on pärisküsilauseid. Need küsilauseid, millel ei ole kõiki eelpool mainitud tunnuseid, jäävad perifeeriasse. (Metslang 1981: 10–11)

Kuigi termin *küsimus* kuulub tähenduskategooriasse ja *küsilause* süntaktilise vormi kategooriasse, siis tihtipeale kasutatakse terminit *küsimus* nii selle tähenduskategoorias kui ka süntaktilise vormi kategoorias rääkides. (Laanesoo 2010: 7)

1.2. Küsilauseite liigitused

Peale Helle Metslangi uurimuse annab ülevaate küsilauseite kohta „Eesti keele grammatika II“ (EKG II 1993), kusjuures sealse vastava osa autor on samuti Metslang. EKG II käsitleb küsilauseid vormilisest aspektist lähtudes ning liigitab küsilauseid selle põhjal, kas vastused on küsimusega ette antud või ei ole. (EKG II 1993: 168) Kui EKG II toob välja vaid keskmad tüübid, siis Metslang vaatleb oma põhjalikus uurimuses

(Metslang 1981) kolme põhiliigi kõrval ka alaliike ning kirjeldab küsilauseid tekstigrammatikale toetudes.

Metslang jaotab küsilauseid loogikale tuginedes üld-, alternatiiv- ja eriküsilauseteks. Üldküsilause ootab jaatavat või eitavat vastust (*Kas Jüri on tööl?*). Alternatiivküsilausega saab vastaja samaaegselt ka potentsiaalsed vastusevariandid (*Kas Jüri on tööl või kodus?*), samas kui eriküsilausele pole võimalikke vastusevariante ette määratud (*Kus Jüri on?*). (Metslang 1981: 13, 14)

Alaliikide esitamisel lähtub Metslang kahest liigitusalusest: eeldest ja propositsioonist ehk potentsiaalsest vastusest. Esiteks eristab ta neutraalseid ja eelistuslikke küsimusi. Neutraalne küsimus ei väljenda küsija hinnangulist suhtumist, eelistuslik küsimus seevastu väljendab. Teiseks, üld- ja alternatiivküsilause tunnusjoonte kombineerimisel eristub veel neli liiki: üldküsilause, eriüldküsilause, üldalternatiivküsilause ja erialternatiivküsilause. (Metslang 1981: 16–19, 26, 34)

Peale selle esineb juhte, kus küsilause liik ja küsimuse tüüp ei ole vastavuses. Niisugused on eriküsimust sisaldav üldküsilause (*Kas keegi lõhub puid?*), alternatiivküsimust sisaldav üldküsilause (*Kas sa saadad minu või Silvi koju?*), eriküsimust sisaldav eriüldküsilause (*Kas te olete seal juba ammu?*) ja eriküsimust sisaldav neutraalne erialternatiivküsilause (*Kas see oli su sõbranna, õde või kes?*). Peale nende eristub veel alternatiivküsimust sisaldav neutraalne üldküsilause (*Oled sa viimasel ajal teatris või kinos käinud?*). (Metslang 1981: 31–34, 52, 59)

Kokkuvõttes võib välja tuua järgnevad rühmad (vt Hennoste jt 2009: 343):

1. Üldküsilause

1.1. Üldküsilause (= üldüldküsilause)

1.1.1. Neutraalne üldküsilause: üldküsimust, eriküsimust või alternatiivküsimust sisaldav üldküsilause

1.1.2. Eelistuslik üldküsilause

1.2. Eriüldküsilause

1.2.1. Neutraalne eriüldküsilause: eriüldküsimust või eriküsimust sisaldav eriüldküsilause

1.2.2. Eelistuslik eriüldküsilause

2. Alternatiivküsilause

2.1. Üldalternatiivküsilause

2.2. Erialternatiivküsilause

2.2.1. Neutraalne erialternatiivküsilause: alternatiivküsimust või eriküsimust sisaldav erialternatiivküsilause

2.3. Eelistuslik alternatiivküsilause

3. Eriküsilause

3.1. Neutraalne eriküsilause

3.2. Eelistuslik eriküsilause

Metslangi tüpoloogia on kirjakeelekeskne, eeldades, et sama liigitus kehtib ka suulises dialoogis. Suulise keele uurijad on aga Tartu Ülikooli dialoogikorpuse põhjal koostanud olemuselt empiirilise ning avatud ehk pidevalt muutuva tüpoloogia. Praegu hõlmab see liigitus kuut rühma: (Hennoste jt 2009: 344–346)

1. **Avatud küsimused** (= eriküsilause). Erinevad küsisõnad vormistavad küsimust, millele antakse vastuseks informatsiooni.
2. **Alternatiivküsimused** (= alternatiivküsilause). Siin vormistatakse küsimused *kas*-küsisõna või selle alternatiivide abil. Küsimisega esitatakse üheaegselt ka võimalikud vastusevariandid, mille vahel vastaja saab valida.
3. **Suletud *kas*-küsimused** (= neutraalne üld- ja ülderiküsilause). Selles rühmas vormistab küsimust küsisõna *kas* ja selle alternatiivid. Küsimuses ei kajastu küll eelistatavad vastused, ent vastuseks võib olla *kas* jaatus või eituse.
4. **Vastust pakkuvad küsimused** (= eelistuslik üld- ja ülderiküsilause). Rühm erineb eelmisest vaid seepoolest, et küsimuses on välja toodud eelistuslikud vastusevariandid.
5. **Jutustavad *kas*-küsimused** (= eriküsimust sisaldav üld-/eriüldküsilause). Vormilt *kas*-küsimused, mis ootavad vastuseks jaatuse või eituse asemel infot.
6. **Muud**. Siia kuuluvad küsimused, mis ei liigitu ühtegi eelnevasse rühma.

Mõlemas eelnevalt välja toodud liigituses eristuvad kolm põhirühma: Metslangil on nendeks üld-, alternatiiv- ja eriküsilause; suulise keele tüpoloogias aga avatud küsimused, alternatiivküsimused ja *kas*-küsimused. Kahed rühmad on omavahel vastavuses (eriküsilause ja avatud küsimused ning alternatiivküsilause ja alternatiivküsimused), erinevused tekivad üldküsilause ja *kas*-küsimuste liigitamisel.

Esiteks, Metslang jagab üldküsilauseid kõigepealt üld- ja eriüldküsilauseteks ning eristab mõlema seas neutraalseid ja eelistuslikke küsilauseid. Hennoste jt (2009: 345) eristavad *kas*-küsimuste rühmas küll neutraalseid ja eelistuslikke küsimusi, kuid üld- ja eriüldküsimuse eristust ei tee. Teiseks, Metslang toob esile neutraalsete üld- ja eriüldküsilauseste sees eriküsimust sisaldava üldküsilause. Hennoste jt tüpoloogias kuuluvad need jutustavate *kas*-küsimuste rühma. (Hennoste jt 2009: 345–346)

1.2.1. Eriküsilause

Siinse töö keskmesse on võetud eriküsilauseste (suulise keele tüpoloogia järgi avatud küsimuste) sekka kuuluvad *mis*-küsilausest. Eriküsilausele on omane küsituumi paiknemine lause algul kas küsivate pronoomenite (*kes, mis* jt), proadverbidenä (*kus, millal* jt) või küsifraasina (*kui vana*). Ainult kajaküsimustes, mida esitatakse kontrollimaks, kas eelnenud lauset on mõistetud õigesti, võidakse jätta küsisõna küsimustatava lauseliikme kohale (*Põldu on teie talus mitu hektarit?*). (EKG II 1993: 170, 173; EKK 2007: 509)

Eriküsilausele vastates tuleb küsituum asendada täistähendusliku moodustajaga. Vastus mahub oma üldkategoriaalse tähenduse, semantilis-süntaktilise funktsiooni ning morfoloogilise vormi või substitutsiooniklassi poolest küsituumiga ette antud raamidesse. Vastuslause on harilikult elliptiline ning potentsiaalsete vastuste arv eriküsimustele on põhimõtteliselt piiramatult. (EKG II 1993: 170)

1.2.2. Eriküsimuse väljendamine muudes lausetüüpides

Küsilauseste, sealhulgas eriküsilauseste primaarseks eesmärgiks on saada informatsiooni, vastust küsimusele. Ebaküsilausest aga ei funktsioneeriks küsimusena, vaid väite, hüüu või käsuna. Väitena vormistub retooriline eriküsilause, millele vastamine on vabatahtlik (*Kas mina ei olegi inimene?*). Retooriline eriküsilause võib edasi transponeeruda kas keeluks või käsuks. Käsku vormistab käskküsilause. Vormilt jaatav retooriline küsilause väljendab tegevuse mõttetust ja käsuks saades käsib seda mitte teha (*Mis sa keerutad? 'Ära keeruta!'*), vormilt eitav teatab aga tegematajätmise mõttetust ja sellekohane käsk

soovitab tegutseda (*Miks ei peaks sa majandust õppima? 'Hakka majandust õppima!'*). (Metslang 1981: 102, 104, 105, 106, 111)

Metslang käsitleb ebaküsilausete seas veel emotsionaal-konstateerivat küsilauseid ja hüüdküsilausete, kusjuures mõlemad funktsioneerivad hüüuna. Emotsionaal-konstateeriv küsilause on teistest ebaküsilausetest mõnevõrra erinev, sest selle puhul võib säilida küsimodaalsus. Nagu nimigi ütleb, on emotsionaal-konstateeriva küsilause puhul tegu nii tõdemuse kui ka emotsionaalse suhtumisega tõsiasjadesse. Mõned emotsionaal-konstateerivad eriküsilaused nendivad vaid fakti ja ei oota vastust. Üllatust või rahulolematust väljendavad eriküsilaused võivad oodata aga ka vastust (*Mis orgiat te siin peate?! – Sõbrad tulid külla.*). Hüüdküsilauses puudub küsivus aga täielikult. Võrreldes päris küsilausest on hüüdküsilauses kategooriasõna rõhutatud positsioonis, sest hüüdküsilause vormistaja peab seda omadust erakordseks (*Mis sõprusest sa räägid!*). Täiend *mis* annab seejuures edasi negatiivset, *milline* sagedamini positiivset suhtumist. (Metslang 1981: 102–105)

1.2.3. *mis*-küsimus

Eriküsilauseid moodustav küsisõnana toimiv pronoomen *mis* on väga üldise kategooriaalse tähendusega, sest *mis* võib küsimustada igasugust objekti või nähtust märkivat fraasi. Muuseas võib *mis* talitleda koguni proadjektiviina (*Mis värvi ta silmad on? – Hallid.*) Oma üldise tähenduse tõttu pakub *mis*-küsilause ka laiu vastamisvõimalusi. (Metslang 1981: 71; EKG II 1993: 170).

kes ja *mis* moodustavad omavahel opositsiooni, neist markeeritud liige *kes* tähistab kirjakeeles ainult elusobjekte. *mis* võib aga osutada nii elututele kui tunnuse 'elus' suhtes määramata objektidele. *mis* võib tähistada ka tegevuse sisu, situatsioone ja nende komplekse, metakeelsena objektkeele üksusi (*Mis sa ütlesid?*). Samuti on *mis*-küsimuse abil tekkinud hulganisti küsiühendeid, nagu *missugune*, *mismoodi*, *mis ajal*, *mis ajast*, *mis ajani*, *mistarvis*, *misjaoks* jne. (Metslang 1981: 66–67)

Kogu sündmuse kohta küsitakse lausetega *Mis juhtus?*, *Mis on?*, *Mis toimub?* jms. Nende alusel on kujunenud kinnisehitusega vaegküsilauseid, näiteks *Mis nüüd?*, *Mis*

siis?. Sellistele küsilauseatele on omane verbi või koguni küsituumärgi väljajätmine. (EKG II 1993: 171)

Peale selle on *mis*-küsimuse alusel tekkinud ka hulga retoorilise eriküsilause vorme, nagu *Mis mõtet on ...?*, *Mis mõttega ...?*, *Mis tähtsust sellel on ...?*, *Mis siis?*, *Mis see sinu asi on?*, *Mis sa siia otsid?*. (Metslang 1981: 108)

mis-küsimust võib küsimuse moodustamisel vabalt kasutada ka üksinda. *Mis?* toimib väga mitmel viisil. Lisaks alusele, sihitisele ja öeldistäitele saab tema abil küsida veel suhtlussituatsiooni seikade kohta. *Mis?* tähenduses 'Mis sa ütlesid?' on suhtluses väga levinud. Sama ülesannet täidavad ka *Mida?* ja *Kuidas?*, kuid *Mis?* on stiililt familiaarsem ja vähem viisakam kui *Kuidas?*. (Metslang 1981: 95–96)

Kuus *mis*-küsilause tüüpi

Renate Pajusalu eristab oma artiklis (2006: 339–340) kuus *mis*-küsilause pragmaatilist rühma. Pajusalu on valinud liigitamiseks materjali nii Tartu Ülikooli eesti kirjakeele kui ka suulise keele korpusest, ning lähtunud „Eesti keele grammatika II“ (1993) küsisõnade käsitlesest.

- 1) *mis*-küsilause, kus *mis* võib esineda üksi või küsifraasi osana. Kirjakeeles on *mis* nominatiivne küsisõna (a), kuid suulises keeles kasutatakse teda tihtilugu küsisõnade *mida* (b), *miks* (c) ja *missugune* (d) asemel.

(a) *Mis on laual?*

(b) *Mis/mida sa seal teed?*

(c) *Mis/miks sa jooksed?*

(d) *Mis/missugune asi see on?*

- 2) *mis*-küsimus võib olla sünonüümne *kas*-küsimusega, oodates seejuures vastuseks jaatust või eitust.

Mis sa mõtlesid, et ta ongi nii odav?

- 3) Kahtlust väljendab partiklistunud *mis*-küsimusega algav mitme sõna ühend. See tüüp on omane eelkõige suulisele keelele.

*JN: noh se-da Sinimäge=nüd, (0.5) v=**mis ta on** no=Sinimägi.*

- 4) *mis*-küsimus võib moodustada sisult eitava retoorilise küsilause.

Mis siin imelikku on?

Sia tüüpi kuulub ka sageli esinev vormel *mis siis?*, rõhutades väljaõeldu tähtsusetust.

Mis siis, et aeglane?

- 5) Laused, kus kõneleja peidab oma küsimusse erineva intensiivsusega keeldusid.

Mis sa pabistad? 'Ära pabista!'

- 6) Väited, kus kõneleja ise tunnistab endale, et ei ole mõtet täide viia tegevust, mis on väitega väljendatud.

Mis ma muretsen! 'Mul ei ole põhjust muretseda.'

2. Suuline keel ja tema uurimismeetodid

2.1. Suuline keel kui uurimisobjekt

20. sajandi alguses hakati tegelema suulise keele uurimisega, kusjuures varem seisnes keeleuurimine kirjalike tekstide keele analüüsis. Murrangu aluseks said 1960ndad aastad, sest esiteks, sel ajal võimaldas tehnika areng kasutada lindistamiseks korralikke magnetofone. Teiseks, tollal valitsenud paradigma generatiivne grammatika väitis, et keelt tuleb uurida keelemasinana inimese ajus, mitte aga keele kasutamist, suulist keelt. Selle seisukoha vastukaaluks tekkis erinevaid funktsionalistlikke uurimissuundi ja koolkondi, mis vaatlevad keelt just nimelt kasutuses, võttes oma uurimisobjektiks suulise keele ja suhtluse. (Hennoste 2000: 1118)

Suuline keel on loomuliku keele üheks allkeeleks, kuid niisamuti ei ole ka suuline keel ise ühtne, jagunedes omakorda allkeelteks. Nendeks on ühest küljest kasutajakesksed dialektid ja sotsiolektid ning teisalt situatsioonikesksed registrid ehk stiilid. (Hennoste 2000: 1145) Käesolev töö ei vali uurimismaterjali murde- ja sotsiaalseid erinevusi arvesse võttes, vaid analüüsib ühe kindla registri – vahetu suulise spontaanse argidialoogi – alla liigituvaid vestlusi.

Registri kujunemisel on olulised nii suhtlusviisi ehk meediumi omadused (kõne/kiri, dialoog/monoloog, spontaansus/redigeeritus) kui ka suhtlusolukord ja füüsilised tingimused (vahetu/vahendatud, argine/ametlik). Vahetut suulist spontaanset argidialoogi peetakse suulise keele prototüübiks, sest selles avalduvad vastava allkeele erijooned kõige selgemini. (Hennoste 2000: 1136, 1147–1149)

- Suulise ja kirjaliku keele vahel on küll teatavad põhimõttelised erinevused, kuid nad ei ole teineteise täielikud vastandid. Neis on olemas nii suur ühisosa kui ka mitmeid üleminekualasid ja põimumisi, kusjuures on täheldatud, et eesti keeles on nende kahe allkeele vahelised erinevused väiksemad kui näiteks soome ja inglise keele puhul.
- Vahetu suhtluse all peab enamik keeleuurijaid silmas olukorda, kus kuulajal on võimalik anda otsest, ilma vaheastmeta tagasisidet.

- Spontaanne ehk kohapeal toodetud tekst on suulisele keelele palju omasem kui redigeeritud ehk varem ettevalmistatud tekst.
- Argine vestlus ei ole range ülesehitusega ja ei seostu nii tugevalt kirjakeelega kui avalik suhtlus. Samuti on argivestlust inimeste igapäevaelus tunduvalt enam.
- Dialoogi peetakse klassikalises mõttes kahekõneks ja monoloogi ühe inimese kõneks. Ühe inimese poolt ettekantavat teksti võib pidada ka dialoogiks, sest eeskõneleja saab kuulajatelt pidevalt nii verbaalset kui ka mitteverbaalset (nt näoilmed) tagasisidet.

Neli olulisemat suulise keele käsitlemisega tegelevat lähenemisviisi on funktsionaalne grammatika, lingvistiline antropoloogia (antropoloogiline lingvistika), vestlusanalüüs ja sotsiolingvistika. (Hennoste 2000: 1118) Siinne uurimus lähtub vestlusanalüüsi meetodist, aga ka alles viimastel aastakümnetel välja kujunenud suhtluslingvistikast.

2.2. Vestlusanalüüs

Vestlusanalüüs kasvas välja 1960. aastatel Harold Garfinkeli väljatöötatud sotsioloogia harust etnometodoloogias, mis vaatleb argitegevusi ning kuidas inimesed ise neid sotsiaalseid tegevusi tõlgendavad (Liddicoat 2007: 2).

Mitmed uurijad, näiteks Noam Chomsky on pidanud spontaanset argikeelt vigaseks allkeeleks, kus tihtipeale ei järgita kirjakeele norminguid, mistõttu on sellise keele uurimine tarbetu. Vestlusanalüüsi ehk suhtluse mikroanalüüsi looja sotsioloog Harvey Sacks ja tema kolleegid Emanuel A. Schegloff ja Gail Jefferson jõudsid aga järeldusele, et argivestluses ei valitse mitte kaos, vaid sellel on kindel ülesehitus, mis saavutatakse vestluses osalejate koostööna. Seega argivestlus kätkeb endas rangeid kultuurisidusaid norme, mida inimesed pidevalt järgivad. Kuigi vestlusanalüüsi abil võib uurida mis tahes suhtlust, siis argises vestluses avaldub suhtluse iseloom kõige paremini. (Liddicoat 2007: 2–5)

Vestlusanalüüs uurib inimeste tegelikku, salvestatud ja transkribeeritud vestlust, kusjuures tähenduslikud on nii keelelised kui ka mittekeelelised (žestid, miimika, kehakeel, silmside jm) vahendid. Vestlusanalüütik teeb kindlaks mingi konkreetse

nähtuse, seejärel grupeerib objektiivsel vaatlusel saadud näited ning leiab samasse mustrisse liigituvaid üksusi. (Kasterpalu, Gerassimenko 2006: 112; Liddicoat 2007: 10) Vestlusanalüütiku eesmärk on kirjeldada ja analüüsida normide kasutamise praktikat reaalses suhtluses. Seejuures ei ole oluline statistika, sest norme järgiv suhtlus on niikuinii domineerivam. Tähtis on hoopis see, et normide rikkumist tajutakse ning nende järgimine ja rikkumine on vormistatud erinevalt. (Hennoste 2000: 2230)

Vestlusanalüüs kasutab suhtluse struktuuri käsitlemisel kolme põhilist liigendust:

- 1) Vooruliigendus (*turn organization*) ja vooruvahetusmehhanism (*turn taking*). Käsitletakse, kuidas kõnevoorud on kõnelejate poolt üles ehitatud ning mismoodi kõnevoore vahetatakse. (Sacks, Schegloff, Jefferson 1974: 696)
- 2) Sekvents- ehk järjekorraliigendus (*sequence organization*) ja naabruspaarid (*adjacency pairs*). Vaatleb vestluse organiseeritust, võttes seejuures arvesse, et kõnevoorud esinevad tihti järjestikku asetsevate paaridena. (Schegloff, Sacks 1973: 289, 295)
- 3) Parandusliigendus (*repair organization*). Vahendid, mille abil vestlejad lahendavad kõnelemisel, kuulmisel või arusaamisel ette tulnud probleeme. (Schegloff, Jefferson, Sacks 1977: 361)

Viimastel aastatel on kolme põhiliigenduse kõrvale lisandunud ka neljas, mis seisneb erinevate tegevuste moodustamises suhtluses (*action formation*). See liigendus vaatleb, kuidas kõneleja konkreetseid keelelisi vahendeid valides ehitab oma voore üles ning sooritab nende abil mingi tegevuse (nt küsimise, vastamise, pakkumise, palumise). Oletatakse, et teatud konstruktsioonide ja tegevuste vahel võib olla seos. (Schegloff 2007: 7)

2.2.1. Naabruspaarid

Vestlust üles ehitavate mehhanismide juures on keskne üksus kõnevoor ehk ühe kõneleja jätkuv häälesolek. Kõnevoorud koosnevad aga lausungitest ehk kõne pisimatest terviklikest suhtlusüksustest. Kõnevoore võib jagada kaheks vastavalt sellele, kas voor nõuab kindlat tüüpi järgnevat vooru või mitte. Paljud kõnevoorud esinevad paaridena. Näiteks tervitusele järgneb tervitus, hüvastijätule hüvastijätt, küsimusele

vastus. Tiit Hennoste (2000: 2236): „Sellised kahe voozu kogumid, milles voozudevaheline side on eriti tugev ja konventsionaliseerunud, nimetatakse naaberpaarideks.“ Naabuspaarid koosnevad kahe eri kõneleja poolt esitatud kõnevoozust. Ideaaljuhul esinevad need paarid kõrvuti jagunedes esi- ja järelliikmeks, kusjuures teatud tüüpi esiliige nõuab sama tüüpi järelliiget. (Liddicoat 2007: 106, Hennoste 2000: 2236) Siinne bakalaureusetöö võtab vaatluse alla niisuguse naabuspaari nagu küsimus-vastus.

2.2.2. Parandusliigendus

Vestluses võib kõneleja teha keelelisi valikuid, mida ta kas ise või tema kaasvestleja tagantjärele sobilikuks ei pea. Lausung võib tekitada arusaamatusi kas selle väljaütles või kaasvestlejas. Schegloffi, Jeffersoni ja Sacksi artiklis (1977) selgub, et eneseparandus on suhtluses hulga levinum kui oma vestluskaaslase parandus. Sellele vaatamata on mõlema paranduse eesmärk üks – lahendada suhtluses ette tulnud grammatilisi, semantilisi või suhtluslikke arusaamatusi. Olgu lisatud, et ühest küljest võib parandus toimuda sellises kohas, kus tegelikult ei olegi selget kuuldavast viga tehtud, või vastupidi, ilmne grammatiline või semantiline eksimus ei pruugi parandusprotsessi esile kutsuda. Teisalt ei pruugi aga paranduse läbiviimine alati õnnestuda. (Strandson 2001: 394–395; Schegloff, Jefferson, Sacks 1977: 361–364)

Laias laastus jagunevad parandused selle algataja järgi enese või vestluskaaslase algatud parandusteks. Johtuvalt sellest, et paranduse algataja ei pruugi olla tingimata selle läbiviija, eristatakse paranduse juures nelja alaliiki (Schegloff, Jefferson, Sacks 1977: 364–365):

- 1) Enda algatud eneseparandus,
- 2) teise algatud eneseparandus,
- 3) enda algatud teiseparandus,
- 4) teise algatud teiseparandus.

Probleemi lahendamine võib olla suunatud kas ette- (edasilükkamine) või tahapoolle (reformuleerimine ehk ümbertegemine). Enda algatud parandused viiakse läbi enamasti samas voozus, kus paikneb ka segadust tekitav koht, kuid parandus võib

paigutada ka vooresirdekohale või hoopiski ülejäämisesse voores. Samas teise algatatud parandused asuvad üldjuhul järgmises voores, kohe pärast probleemkohta, olles seejuures alati reformuleerimised. (Strandson 2001: 394–395; Schegloff, Jefferson, Sacks 1977: 366–367)

Enda algatatud paranduse läbiviimiseks kasutatakse tihtipeale mitteverbaalseid vahendeid, nagu katkestusi, häälevenitusi – need viitavad sellele, et parandus kavatsetakse teoks teha kohe käimasolevas kõnevoorus. Partneri algatatud parandused, mille probleemi tekitaja läbi viib, võivad olla avatud (*Ah?*, *Mida?*, *Mis?*) või lokaliseerivad algatused (küsisõnad, nagu *kes*, *kus*, *millal*). Samuti võib partner korrata probleemkohta, lisades vahel ka küsisõna või pakkudes alternatiivi eespool sõnastatule. (Schegloff, Jefferson, Sacks 1977: 367–368)

Selgub, et üks tavalisemaid paranduse algatuse viise vestluses on küsimuse esitamine. Krista Strandson (2001: 397) on käsitlenud vestluskaaslase poolt algatatud parandusprotsesse ning leidnud, et vestluspartneri esitatud küsimused annavad kõneleajale võimaluse ise oma viga parandada. Küsimise põhjuseks võib olla ühest küljest kuulmishäire, millele tihtipeale viitab *mis*-küsimus, kuid võivad osutada ka *kuidas* ja *mida*, kui nad laienevad tervele eelnevale kõnevoorule. Teisalt võib vallandada parandusprotsessi mõistmishäire. Sel juhul kasutab vestluskaaslane küsimuse moodustamisel nii küsisõna kui ka eelmise voores osalist kordust. (Strandson 2001: 397–401; Mihkels 2013: 34–40)

2.3. Suhtluslingvistika

Vestlusanalüüs uurib suhtlust, mitte niivõrd keelt, kuid suhtluslingvistikat huvitavad just grammatilised vormid. Selles töös analüüsitakse empiirilist materjali nii vestlusanalüüsi kui ka suhtluslingvistika abil, kusjuures mõlemad meetodid kasutavad samu põhimõisteid (naabruspaarid, parandusliigendus jm).

20. sajandi vältel, veel 21. sajandi alguseski on keeleteadlased vaadelnud grammatikat kui eraldiseisvat kirjalikku vormi, kasutades uurimismaterjalina enda väljamõeldud näitelauseid või rakendades välitöödelt kogutud ainekku. Mitmed nii ameerika kui ka euroopa keeleteadlased on viimastel aastakümnetel hõlmanud suhtluse grammatika

kirjeldamisesse, ühendades nii lingvistika, sotsioloogia kui ka etnoloogia. Niisiis peale keele olemuse võetakse vaatluse alla ka suhtlusnormid. Sellise keeleteaduse haru nimetus on Ameerikas *suhtlus ja grammatika*, Saksamaal aga *interaktiivne lingvistika*. (Couper-Kuhlen, Selting 2001: 1; Keevallik 2002: 89)

Suhtluslingvistika kujunemise aluseks oli tehnika areng ning funktsionaalse keeleteaduse, eelkõige vestlusanalüüsi ja antropoloogilise lingvistika mõju (Couper-Kuhlen, Selting 2001: 2–3). Nagu vestlusanalüüs, nii ka suhtluslingvistika on rangelt empiiriline meetod: ükski näide ei ole keeleteadurite väljamõeldis, vaid uurimismaterjaliks on päriselt aset leidnud, lindistatud ja transkribeeritud vestlus (Keevallik 2002: 90).

Suhtlus on võetud grammatika kirjeldamisel lähtekohaks, sest keele kasutamine (süntaktilised vahendid, sõnavara, intonatsioon jm) on seotud sellega, mida me keele abil tahame saavutada. Igapäevaselt suheldes kasutavad, taastoodavad ja loovad inimesed grammatikat, seetõttu peab ju grammatika kuidagi suhestuma oma ühe põhilise kasutuskeskkonnaga ning vähemalt mingis ulatuses olema välja kasvanud just suhtlusest. (Keevallik 2002: 90, 101)

Nii grammatikaliseerumine – leksikaalse üksuse kujunemine grammatiliseks – kui ka rutiniseerumine – sagedaste tegevuste mingisuguse kindla vormi saamine – toimuvad eelkõige suulises suhtluses. Grammatikaliseerumine annab aimu, et grammatika muutub pidevalt. Muutused sünnivad aga inimestevahelises vestluses. Järelikult on keele uurimisel vaja mõista, kuidas suhtlus toimub. (Keevallik 2002: 90–91)

3. Suhtlustegevuste tüpoloogia

Siinse bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitada, millised on põhilised *mis*-küsimuse abil tehtavad suhtlustegevused (*social action*) suulises argidialoogis. *mis*-küsilausete analüüsimisel on võimalik lähtuda Max Plancki instituudi projekti jaoks koostatud suhtlustegevuste tüpoloogiast (Stivers, Enfield 2010: 2623), täpsemalt Tartu Ülikooli suulise suhtluse töörühma poolt eesti keelele kohandatud variandist. Kaheksa esimest suhtlustegevust on Plancki instituudi poolt paika pandud, viimane ja ühtlasi üheksas grupp, Vastuse tingimuste täpsustamine (VTT), on tegevus, mille on suulise keele töörühm välja tõstnud Muu rühmast.

- 1) **Infosoov** ootab vastuseks informatsiooni, et täiendada oma teadmisi, mitte pelgalt kinnitust. Infosoov on määratletud kui vestluse põhitegevus, mistõttu ei kuulu siia alla näiteks eelküsimused, vaheküsimused ega kõrvalepõiked.
- 2) **Partneri parandusalgatus** (PPA) lähtub kuulaja leitud probleemist kõneleja jutus. PPA on suhtluses alati sekundaarne, sest paranduse viib läbi küsimusele vastates probleemi põhjustaja. Kui Plancki projektis seda rühma alaliikideks ei jagata, siis suulise suhtluse analüüsis on PPA-d liigitatud 4–5 alarühmaks.

Kaks tüüpi esitatakse avatud küsimustega, millele oodatakse vastuseks informatsiooni. Esimene on avatud parandusalgatus, mille abil osutatakse partneri voorus olnud probleemile (*ah, mida, kuidas, vabandust* jms). Teine liik on raskuskohta lokaliseeriv parandusalgatus, mille puhul osutatakse probleemkohale konkreetsemalt, kasutades eriküsimuse küsisõna (nt *mis*) kas üksi või koos verbiga.

Kaks järgnevat tüüpi esitatakse vastust pakkuva *kas*-küsimusega, millele oodatakse vastuseks kinnitust. Üks neist on üleküsimine, teine tõlgendusettepanek.

Viiendaks liigiks on Muu, kuhu kuuluvad üksikud, eelnevatesse rühmadesse ebasobivad juhtumid.

- 3) **Kinnituse soov** on tegevus, mille abil esitatakse propositioon, millele oodatakse kinnitust.
- 4) **Hinnang** on tegevus, millega kõneleja esitab partnerilt nõustumist ootava hinnangu.
- 5) **Ettepanek/pakkumine/soov (EPS)**. Soovide, pakkumiste, palvete jms esitamine küsimuse abil. EPS ootab primaarsena verbaalset, mitte füüsilist reaktsiooni.
- 6) **Retooriline küsimus** ei oota partnerilt vastust, küll aga võib eeldada reaktsiooni.
- 7) **Pomin** ei oota partnerilt seevastu mingit reaktsiooni, sest pominal esitatud küsimused on suunatud iseendale.
- 8) **Muu** on rühm, kuhu paigutuvad olemasolevatesse tüüpidesse sobimatud tegevused. Max Plancki projektis kuulusid siia näiteks info küsimused, mis ei olnud konkreetses suhtlusjärjendis põhitegevused. (Stivers, Enfield 2010: 2623)
- 9) **Vastuse tingimuste täpsustamine (VTT)** on suhtlustegevus, mille abil kogub küsija tingimusi või eeldusi selleks, et vastus oleks sobiv või õige. VTT on küllaltki sarnane parandusalgatusele, kuid erineb sellest kahes mõttes. Esiteks, parandusalgatus võib esineda ükskõik kus ja olla esitatud suvalise osaleja poolt. Samas VTT paikneb alati esmase küsimuse ja oodatava vastuse vahepeal ning tema esitajaks on alati esimesele küsimusele ette nähtud vastaja. Teiseks, parandus vaatab n-ö tahapoole, talle eelneb lahendamist vajav kas kuulmis- või mõistmisprobleem. Vastupidiselt vaatab aga VTT n-ö ettepoole, sest tema puhul ei ole tegemist mittekuulmise ega -mõistmisega. VTT on abiküsimus, järelliikme-eelne vahelaienemine, mille abil luuakse tingimusi sobivaks vastuseks. (Hennoste, Rääbis, Laanesoo 2013: 3–5)

4. *mis*-küsimustega tehtavad suhtlustegevused suulises argivestluses

Avatud küsimustega tehtavaid suhtlustegevusi on varem uurinud suulise suhtluse töörühm (Hennoste, Rääbis, Laanesoo 2013). Institutsionaalse infodialoogi põhjal uuriti kvantitatiivselt 859 küsimust, neist 282 olid avatud küsimused. 82% neist olid laused ja 18% fraasid. Selgus, et 68% küsimustest olid Infosoovid, 17% Partneri parandusalgatused (PPA) ning 14% Vastuse tingimuste täpsustamised (VTT). Seega, avatud küsimus on institutsionaalses infodialoogis ennekõike Infosoovi vahendiks. Leiti, et tegevustel on kesksed täitjad vormivahendite hulgas. Laused olid valdavalt Infosoovid (81%), harva VTT-d (14%) ja veel harvemini PPA-d (5%). Fraasid olid peamiselt PPA-d (71%), harva VTT-d (15%) ja Infosoovid (13%). (Hennoste, Rääbis, Laanesoo 2013: 7, 10–12)

Siinne analüüs on tehtud argivestluse põhjal. Analüüsi alapeatükid on jagatud küsilause abil tehtava suhtlustegevuse järgi: Infosoov, Retoorika, Parandus, Pomin. Iga tegevuse puhul eristuvad korduvad mustrid. Mõnesse mustrisse kuulub rohkem näiteid, mõnes esineb vaid üksik(uid). Igast mustrist on välja toodud vähemalt üks konkreetne näide korpusest. Suhtlustegevuse alapeatükid on selguse huvides jagatud omakorda osadeks lähtuvalt sellest, mille kohta täpsemalt küsitakse. Analüüsi järel tuuakse välja olulisemad tulemused ning järeldused. Neid võrreldakse institutsionaalse suhtluse puhul saadud tulemustega.

4.1. Infosoov

Infoküsimusi esines ootuspäraselt palju – 48 korral. Loomulik on see seetõttu, et küsimise peaesmärgiks ongi saada informatsiooni, et puudulikke teadmisi täiendada.

44 Infosoovi olid vormistatud lausega, neljal juhul oli tegemist fraasiga. Infosoovide hulgas oli kolm mitmeosalist küsimust, ülejäänud liigitusid üksikküsimuste alla. 45

Infosoovi moodustasid avatud küsimusi, kolm *mis*-küsimust toimisid hoopiski *kas*-küsimustena.

Küstiti väga mitmesuguste teemade kohta: objekti, tegevuse, aja, põhjuse, koha, hulga. Seetõttu tarvitati *mis*-küsisõna kõrval ka erinevaid küsiühendeid, nagu *mis päeval*, *mis kellast* (*mis kell/kella*), *mis asjad*, *mis vahe*. 32 juhul vormistati küsimus *mis*-küsisõna abil, kolmel korral *kuskohas/miks* + *mis* ning kolmel *mis* + *vä/või* abil. Küsiühendeid kasutati kümnel juhul.

Objekt

Kõige enam – 19 – infoküsimust uurisid objekti järele. Kõik need olid ühtlasi avatud küsimused ja üksikküsimused. Neist 18 moodustasid lause, üks oli fraas. 17 küsimust olid vormistatud *mis*-küsisõna abil (näide 1), ülejäänud kaks küsiühendite *mis asjad* (2) või *mis vahe* (3) abil.

(1) *mis*-küsisõna abil vormistatud lause

→P: [mis `kook] se `on.
(1.0)
T: `aprikoosikook.

Näites (1) küsib poiss oma õelt, mis koogiga on tegemist. Seepeale saab ta konkreetse vastuse `aprikoosikook.

(2) Küsiühendi *misasjad* abil vormistatud lause

→E: misasjad `need peavad `olema.
(3.0)
I: ma=arvan=et `suhkrutäidised. ((täis suuga))

(3) Küsiühendi *mis vahe* abil vormistatud lause

→R: mis `vahe sel `mustal=ja kollasel=on.
(.)
E: @ `maitse `vahe? @

Näidetes (2) ja (3) kasutab küsija objekti kohta informatsiooni pärides küsiühendit *misasjad* (2) või *mis vahe* (3). Mõlemal juhul saab küsija ka vastuse.

(4) *mis*-küsisõna abil vormistatud fraas

V: =nood ei `olnd, nood olid mingi `muu=h, ((ohkab))
(.)
→R: no mi[s asi.]
V: [õhu]kesed karbid olid=ja.=

Näide (4) on ühtlasi ainuke näide objekti kohta fraasi, mitte lause, abil pärivast *mis*-küsimusest.

Tegevus

11 Infosoovi päris tegevuse kohta, kusjuures kõik need olid üksikküsimused. Lauseid vormistati kümnel korral, ühel juhul oli tegemist fraasiga. Tegevuse järele päriti enamasti *mis*-küsisõna abil, moodustades avatud küsimusi. Kaks küsimust olid *kas*-küsimused, sisaldades küsisõna *mis* + *või/vä*.

(5) *mis*-küsisõna abil moodustatud avatud küsimus, süntaktiliselt vormilt lause

→E: a mis me selle `selliga teeme.
(0.3)
P: midagi. (0.3) \$ võtame `kaasa. \$

Näites (5) küsib ema pojalt, mis nad väikelapsega peale hakkavad. Poeg vastab *midagi*, kuid lisab pausi järel *võtame `kaasa*.

Suur hulk tegevuse kohta uurivad Infosoovid sisaldasid küsimuses verbi *tegema*, ülejäänud kasutasid verbe *juhtuma*, *olema*, *andma*, *lõugama*.

Näide (5) on ühtlasi näide selle kohta, et kirjakeeles nominatiivset küsisõna *mis* võidakse kasutada suulises keeles *mida* asemel.

(6) *mis*-küsisõna abil moodustatud avatud küsimus, süntaktiliselt vormilt fraas

→V: jah=aga=et mis asj- mis ta siellega [tege-]
T: [nad]
T: lugesid seal autosi ristmike peal vaata teeivad liiklusuuringut (0.4) et kui palju kus sõidab mida.

Näide (6) sisaldab küsivas fraasis samuti verbi *tegema*. Küsija algatab oma voorus eneseparanduse *mis asj- mis ta...* ning seejärel jääb lausung pooleli, sest T on poole V jutu pealt küsimusest aru saanud ning seetõttu ka pealerääkides vastanud.

(7) küsisõna *mis + või* abil vormistatud *kas*-küsimus, süntaktiliselt vormilt lause

V: Eldarile anna sada `grammi `sisse siss akab,
R: \$ `rääkima=vä. \$
V: lindistama. (1.0) sealt tuleb põnevat ja kõik ja puha.
(.)
→R: mmhm mis=ma=pean=nüd talle sada `grammi and[ma=või.]
E: [jaa:?]

Näites (7) on küsija vormistanud *kas*-küsimuse *mis + või* abil. Renate Pajusalu *mis*-küsilause tüpoloogias (2006) moodustavad sellised *kas*-küsimustena toimivad jaatust või eitust ootavad küsimused omaette rühma. Selles näites saab küsija jaatava vastuse.

Aeg

Üheksa Infosoovi küsis aja – päeva või kellaaja – kohta. Kõik olid üksikküsimused. Kaheksa küsimust moodustasid lause, üks aga fraasi. Kaheksa küsimust olid avatud küsimused, üks oli *kas*-küsimus. Kõik avatud küsimused olid moodustatud küsiühendite abil [*mis kellast (kell/kella), mis päeval*], *kas*-küsimus oli vormistatud *mis + vä* abil.

(8) Küsiühendi *mis kell* abil vormistatud avatud küsimus, süntaktiliselt vormilt lause

→M: mis kell Ann sul buss läheb=ä.
(0.5)
A: pool kümme.

Näide (8) on tüüpiline kellaaja järele päriv küsimus. Vastuslause on elliptiline, asendades küsituumata vastusega *pool kümme*.

(9) Küsiühendi *mis päeval* abil vormistatud avatud küsimus, süntaktiliselt vormilt lause

→M: ota mis `päeval te {seal} olite.
L: ee: `reede, `laupäev, `pühapäev.

Näites (9) vormistab ajaküsimust küsiühend *mis päeval*. L on valinud vastuseks ootuspäraste adessiivis *reedel, laupäeval, pühapäeval* asemel nominatiivis *reede, laupäev, pühapäev*.

(10) *mis + vä* abil moodustatud *kas*-küsimus, vormilt fraas

→P: *ei põletata*. (1.0) *mis=ned koolimajad on sis* (0.3) *ühel ja samal kuupäeval ehitatud=vä*.

L: ((häälitseb))

P: *et need mõlemad on kaksküm- kahekümne=aastased*.

E: *ei nad ei loe ehitamise algust*.

Näites (10) küsib poeg emalt koolimajade ehitamise kuupäevade kohta *kas*-küsimusega, mille ta on vormistanud *mis + vä* abil. Emalt saab ta vastuseks nii *ei* kui ka informatsiooni *nad ei loe ehitamise algust*.

Põhjus

Viis Infosoovi olid põhjusküsimused. Kõik need olid avatud küsimused. Neli põhjusküsimust olid süntaktiliselt vormilt laused, üks oli fraas. Kaks küsimust olid mitmeosalised *miks + mis* abil vormistatud küsimused (11), kolm aga *mis*-küsisõnaga algavad üheosalised küsimused (12).

(11) *miks + mis* abil vormistatud mitmeosaline avatud küsimus, vormilt lause

→E: *miks ta miks ta üldse katki sul oli või mis tal viga on*.

K: *Aare eile lõhki ära*. (2.0) *hehe* (.) \$ HO- HOMMIKVÕIMLEMISE HARJUTUSI t(h)egema s(h)eal \$ *hehe* (1.5) @ *eks tal ikka midagi oli häda*, (1.5) *ega ta muidu ei läind*. @

Näites (11) uurib E esialgu *miks ta miks ta üldse katki sul oli* ning lisab kohe või *mis tal viga on*. Ühtlasi on siinkohal tegemist E eneseaparandusega. K annab küsimusele põhjaliku vastuse.

(12) *mis*-küsisõna abil moodustatud üksikküsimus, vormilt lause

→T: *siss=emm* (0.7) *kolmapäeval me saame sis neljandast viiendast tunnist ära*, (0.3) *võibola natuke kuuendast*. (0.5) *me=lähme=sin tattide majja esinema*. (0.5)

siss=ee `neljapäeval ma lähen `esimesse tundi (0.9) siss (0.8) mis=`on? ((E hakkab naerma))

(.)

E: \$ ei=`midagi s(h)ee läheb nii `keeruliseks=et selle pead `üles kirjutama. \$

Kaks üheosalist põhjusküsimust küsisid *Mis on?* Näites (12) annab tütar emale ülevaate oma nädalakavast. Emal naerma puhkemise peale küsib tütar *mis=`on?* ning ema lausub naerva häälega esialgu *ei=`midagi*, kuid seejärel lisab siiski põhjenduse *s(h)ee läheb nii `keeruliseks=et selle pead `üles kirjutama*.

(13) *mis*-küsisõna abil moodustatud üksikküsimus, vormilt fraas

Ma: `näpin nagu vaata seda (.) `värki. [{---}]

A: [aa: näpid] (.) `maseerid nagu jah.

Me: hehe ((lühike lõbus naer)) (.) `käpa `külge. (2.0) viis

→Ma: mis=`nüü:d

(.)

Me: [`buss]

A: [{-}] mõtle välja.

Ma: kule mul on aint `kaks tsee-deed. (.) > need on need `tsee-deed kaasas=ja nüüd on < (0.5) [{---}]

Näites (13) küsib Ma vestluskaaslaste reaktsiooni peale *mis=`nüü:d*. Sarnaselt toimiv *Mis on?* küsib kogu sündmuse kohta ning selle alusel on välja kujunenud ka kinnisehitusega vaegküsilause *Mis nüüd?* Kuigi infoküsimuse eesmärgiks on teadmisi täiendada, ei pruugi vestluskaaslane oodatavat vastust anda. Siinses näites jääb vastus n-ö õhku rippuma.

Koht

Kolmel korral uurisid avatud infoküsimused koha järele. Need olid avatud küsimused ja laused. Kaks olid üksikküsimused, üks oli mitmeosaline küsimus.

(14) *mis*-küsisõna abil moodustatud üksikküsimus

→T: mis seal `vahel jookseb üks `pikk tänav. ((poolküsisvalt))

(0.5)

L: `Mooni.

Näites (14) küsitakse tänava kohta ning saadakse vastuseks *Mooni*.

(15) *kus + mis* abil moodustatud mitmeosaline küsimus

→M: kus=kohas te `olite \* mis `majas. * ((sööb samal ajal))
L: koolimajas.

Näites (15) küsib M mitmeosalise küsimuse. Kõigepealt küsib ta vestluskaaslaselt *kus=kohas te `olite* ning lisab seejärel täpsustades muust kõnest vaiksemalt *mis `majas*. Seepeale saab ta konkreetse vastuse *koolimajas*.

Hulk

Ühel korral oli infoküsimus ühtlasi määraküsimus (16).

(16) *mis*-küsisõna abil moodustatud avatud üksikküsimus, süntaktiliselt vormilt lause

→T: \$ a=*mis* `sisu maksab. (0.5) pane sisu `kokku=ja \$
K: noh (0.5) a=*mis*=seal=tuleb `Nutella tuleb (0.5) `kümme

Näites (16) küsib T hinna kohta ning saab vastuseks `kümme. See näide on ühtlasi tõestus *mis* küsisõna üldise tähenduse kohta, sest siin toimib *mis* koguni küsiühendi *kui palju* asemel.

4.2. Retoorika

Suhtlustegevust Retoorika esines 100 juhust 27 korral. Kõik olid üksikküsimused. 26 olid avatud küsimused, üks aga *kas*-küsimus. 23 olid laused, neljal korral oli tegemist fraasiga. Küsimuse vormistamiseks kasutati valdavalt *mis*-küsisõna, kahel korral tarvitati retoorilise eriküsilause vormelit *mis siis* või *mis tähendab*.

Retoorilised küsimused ei funktsioneeriks küsimustena, see tähendab, et nad ei oota vestluskaaslaselt vastust, küll aga võivad eeldada reaktsiooni.

Tegevus

Suurima rühmana eraldus 13 tegevuse kohta käivat retoorilist küsimust. Kõik olid avatud üksikküsimused ning kõigil 13 korral vormistati küsimus *mis*-küsisõna abil. 12 juhul oli küsimus süntaktiliselt vormilt lause, fraas esines ühel korral.

10 retoorilist küsilauseid funktsioneerisid keeluna. Need olid vormilt jaatavad küsimused, väljendades tegevuse mõttetust ja keelasid neid tegevusi teha. Sellised keeldu vormistavad *mis*-küsimused moodustavad Renate Pajusalu *mis*-küsilause tüpoloogias (2006) eraldi rühma.

Retoorilisi küsimusi (ümberpööratud polaarsusega küsimusi) on eesti keeles uurinud Kirsi Laanesoo. Ta väidab, et retoorilised küsimused väljendavad pigem kõneleja seisukohta kui küsivad infot. Samas esineb ka retoorilisi küsimusi, mis puudutavad otseselt kellegi füüsilist tegevust ja väljendavad kaudselt kõneleja hinnangut selle tegevuse kohta. Seesugused küsimused mõjuvad käsu või selle pehmendatud variandi – keeluna. (Laanesoo 2010: 4, 43)

(17) *mis*-küsisõna abil vormistatud lause

V: \$ ega seda `varsti on `otsas `ka. \$ (1.8) tookord ütlesid=et (0.5) {jajah}, (0.5) nii palju `ostsid, (.) nüüd on `otsas. (0.7) rohkem ei `ole.=

→R: =mis=sas `õgid=sis.

(1.2)

V: ise `ka.=

Näites (17) kurdab vestleja, et suurtes kogustes ostetud söök (Knorri supp) on otsas. Seepeale vastab teine =*mis=sas `õgid=sis*. ('Ära õgi!'). Retoorilisele küsimusele ei ole vastamine ilmtingimata vajalik, sellest hoolimata lisab V siiski oma õigustuseks *ise `ka*. Kaasvestleja on tajunud, et temalt ei oodata uut informatsiooni, seetõttu ei hakka ta selgitama, miks ta nii palju sööb, vaid annab üsna suvalise reaktsiooni. Sellele ebamäärasele vastusele võib olla kaks põhjust. Esiteks, vestlejad soovivad suhtluse järjepidevust tagada, seetõttu lausuvad nad midagi endale ettenähtud voores. Teiseks, vestlejad tajuvad retoorilise küsimuse puhul küsivat elementi ning annavad mingisugusegi vastuse, teades suhtlusnormi, et küsimus eeldab vastust.

(18) *mis*-küsisõna abil vormistatud lause

→E: =oopis teine `maitse=on, `mis=sas `seletad.

(1.0)

R: vaevalt.

R: =\$ muide (.) puutub `niipalju=et Reti `joob Haagel teed põhiliselt. \$ (0.5) seal on mingisugune `graanulitega mingi `vaarikatee praegu=[või mingi]

Näites (20) lausub E [*`Aa*]gel tee `otsas=aga mis=se m(h)is=see `sii puutub. *Mis see siia puutub* on võrdväärne vaegküsilausega *Mis siis?*, mille eesmärgiks on rõhutada väljaõeldu tähtsusetust. Vastamine retoorilisele küsimusele on fakultatiivne ning selles näites on R otsustanud vastata, seletades, miks kõnealuse tee olemasolu evib tähtsust.

(21) Küsiühendi *mis tähendab* abil moodustatud lause

Me: > oi=oi=oi < (4.5) □ na=na=na □ (2.0) @ Maku kas sa `lilled tõid Evele. @

Ma: ei `too::nd (.) [*`homme on tal sünnipäev ju.*]

→Me: [mis tähendab `ei `toond. `loom oled=va.] aa (.) okei.=

Ma: =Allar `ütls et kurat `homme on.

Näites (21) uurib Me, kas ta vesluskaaslane tõi lilled Evele. Vastuse *ei `too::nd* peale küsib Me pealerääkides [*mis tähendab `ei `toond. `loom oled=va.*]. Kuuldes lausungit [*`homme on tal sünnipäev ju.*] reageerib Me *aa (.) okei.*

Mis tähendab ... viitab Retoorikale seetõttu, et see ei oota tähenduse kohta teavet. Siinses näites juhib see küsiühend tähelepanu sellele, et lillede toomata jätmine on olnud vale.

(22) *mis*-küsisõna abil moodustatud fraas

A: [see on] mingi=`näitaja=vä. [hehe \$ hakkasid=hakkasid] `laulma=et nii=et `silma pilkused. \$ hehe ((lühike lõbus naer))

→Me: [ei=noh (.) mis `näitaja.]

Me: \$ hehe ((lühike lõbus naer)) ei se pole `näitaja, aga see on [suur `asi et inimesed `laulma] akkavad.

Näites (22) esitab Me retoorilise küsimuse [*ei=noh (.) mis `näitaja*] eelmise vooru lausungi [*see on*] *mingi=`näitaja=vä.* peale. Me väljendab oma retoorilise küsimusega hinnangut, et see ei ole mingi näitaja, ning on otsustanud ise oma küsimusele vastata *ei se pole `näitaja, aga see on [suur `asi et inimesed `laulma] akkavad.*

Üldlevinud (väär)arusaama järgi võibki sõnastada vastuse retoorilisele küsimusele vaid küsija ise, nagu siinses näites. Tegelikult on see variant vaid üks võimalikest vastustest/reaktsioonidest retoorilisele küsimusele, sest vastuse võib anda samuti

kuulaja kas otseselt vastates või kaudselt reageerides, aga ka jätta hoopis vastamata.
(Laanesoo 2010: 26–28)

(23) Küsiühendi *mis siis* abil moodustatud fraas

V: =olid noh `nisuksed olid=ja, (1.0) `siukesed `pakid=olid=ja.
(0.5)

→R: mh (.) no mis=siis=ä.

(.)

V: nood olid=ja. (1.0) mitte [(-)]

Näites (23) rõhutab kõneleja väljaõeldu tähtsusetust, kasutades vormelit *mis siis*. V üritab küll edasi selgitada, kuid tulutult.

Põhjus

Kaks Retoorikat olid ühtlasi põhjusküsimused. Mõlemad olid üheosalised küsimused, moodustades *mis*-küsisõna abil lause. Üks oli avatud küsimus (24), teine *kas*-küsimus (25).

(24) *mis*-küsimuse abil vormistatud avatud küsimus

→E: `sell mis sul `viga=on et=sa `putru `sööd.

(0.5)

P: ja: `tüdrukutest käib ka umbes=ee `kaheksa või=nimodi.

Näites (24) küsib ema oma väikelapselt, kes ei oska veel rääkida, *`sell mis sul `viga=on et=sa `putru `sööd*. Ootuspäraselt ei tule küsimusele ka vastust, vaid 0,5-sekundi pärast jätkab poeg varasemat teemat.

(25) *mis*-küsimuse abil vormistatud *kas*-küsimus

→JV: mi- mis sa arvad et ma seda `paremini teen kui [ `sina]

MN: [jah]

Näites (25) esitab JV *mis*-küsisõna abil *kas*-küsimuse *mi- mis sa arvad et ma seda `paremini teen kui [ `sina]* ning saab jaatava vastuse.

Hulk

Kaks Retoorikat olid määraküsimused. Mõlemad moodustasid *mis*-küsisõna abil lause ning olid avatud üksikküsimused.

(26) *mis*-küsisõna abil moodustatud lause

Me: [noo=noh (.) noo=noh] (.) meil
`pidi: meil pidi `viis `tüüpi tulema: nagu veel `lisaks [aga (.) a=`need vist ei
`tule.]
→Ma: [a=kule=aga=mis kuradi
`kakskend=`viis] (.) < `kakskend=viis inimest säääl mingi > `viis tükki kõige
rohkem `on praegu.
Me: @ ol=`vait @ (.) a `meie omad jäävad alati `iljaks kõik.

Näites (26) väljendab Ma oma arvamust retoorilise küsimuse [*a=kule=aga=mis kuradi `kakskend=`viis*], pidades silmas, et 25 ei ole kuidagi võimalik. Pausi järel lisab ta omalt poolt ka vastuse < *`kakskend=viis inimest säääl mingi* > *`viis tükki kõige rohkem `on praegu*. Sellele vaatamata saab ta vestluskaaslaseltki reaktsiooni @ *ol=`vait @ (.) a `meie omad jäävad alati `iljaks kõik*.

Isik

Kaks Retoorikat küsisid isiku järele. Mõlemad küsimused olid avatud üksikküsimused, moodustades *mis*-küsisõna abil lause.

(27) *mis*-küsisõna abil moodustatud lause

T: \$ autor krooksub. \$ hehe
→M: \$ mis `autor ma olen. \$
T: nojah, [see kes `LITEREERIB, jumal küll.]

Näites (27) esitab M sisult jaatava retoorilise küsilause \$ *mis `autor ma olen*. \$ ('Ma ei ole mingi autor!'). T vastab kõigepealt nõustuvalt *nojah*, kuid sellele vaatamata lisab [see kes *`LITEREERIB, jumal küll*].

Objekt

Üks Retoorika uuris objekti järele. Tegemist oli avatud üksikküsimusega, mis moodustas *mis*-küsisõna abil lause.

(28) *mis*-küsisõna abil moodustatud lause

→L: muidu oli neli (.) `kolmkümnend, nüüd on (1.5) viis neli ja `pool. juba `kallimaks aetud. (.) ma eile `tõin siis (.) kümne `krooni eest `selle. (1.5) a mis ma `annan talle. (0.5) annan talle `saia, kõik `maksab.

T: jajah ((nõustuvalt)) (4.0) {--[-]}

Näites (28) esitab L retoorilise küsimuse *a mis ma `annan talle*. 0,5-sekundi pärast vastab küsija ise *annan talle `saia, kõik `maksab*. Ka vestluspartner nõustub *jajah*.

4.3. Parandus

Parandusi esines 100 *mis*-küsimuse juures 22 korral. Kõik Parandused olid üksikküsimused. Avatud küsimusi oli 21 ning üks *mis*-küsimus liigitus *kas*-küsimuse alla. Lauseid esines siinse materjali puhul 11 korda, sama palju oli ka fraase. 18 küsimust algasid *mis*-küsisõnaga, ülejäänud vormistati küsiühendite *mis asja*, *mis kell* või *mis mõttes* abil.

Siinses materjalis esines kahte liiki Parandusi. 19 Parandust olid Partneri parandusalgatused, kus vestluskaaslane algatab paranduse, kuid probleemi lahendab kõneleja. Need olid ajendatud kõneleja jutus leitud probleemist.

Kolm Parandust olid kõneleja algatatud parandused, mille peaks läbi viima kuulaja. Seesugused parandused küsisid objekti järele.

Eelnev jutt

Ühtekokku 19 Parandust oli ajendatud eelnevast jutust. Kõik olid üksikküsimused. Enamik neist olid avatud küsimused, üks küsimus oli *kas*-küsimus. Fraase oli 11, lauseid kaheksa. 15 küsimust algasid *mis*-küsisõnaga. Ülejäänud vormistati küsiühendite *mis asja*, *mis kell* või *mis mõttes* abil.

(29) *mis*-küsisõna abil moodustatud avatud küsimus, süntaktiliselt vormilt fraas

L: ja sis `lõpuks ee `ütles=et ta tahab seda `konspekti `minu käest=et tahab `eksamit
teha. hõõ (.) * ma ütsin [et nojah.] *
→M: [`mis konspekti.]
L: tekstoloogia.
M: aa
L: * Linaski tekstoloogia. *

Näites (29) uurib M, mis konspektist L täpsemalt räägib. Selleks küsib ta fraasi abil, mis sisaldab vaid küsisõna *mis* ning eelmise vooru probleemallika kordust *konspekt*. Vestluspartner viib järgmises voorus paranduse läbi, täpsustades *tekstoloogia*. Seesuguseid Parandusi esines ühtekokku üheksa.

(30) *mis*-küsisõna abil moodustatud avatud küsimus, süntaktiliselt vormilt lause

JV: =kure peale `mihkel=ja::? mm ee (0.8) se sis se=
→AK: = `kure peale `mihkel. `mis se `tähendab kül.
(1.0)
JV: Andres on `toone `kurg=kurat

Näites (30) jääb AK-le vestluskaaslase jutt arusaamatuks, mistõttu algatab ta paranduse, korrates probleemset kohta *kure peale `mihkel* ning küsides seejärel *mis se `tähendab kül*. Vastuseks saab ta *Andres on `toone `kurg=kurat*.

(31) Küsiühendi *mis asja* abil moodustatud avatud küsimus, süntaktiliselt vormilt fraas

P: `inimesed lävad sinna=vä. (2.4) {-} pidid `õhupallid minema. (1.2) `õhupallid
pidid `ka minema=vä.
(1.1)
→E: mis`as[ja]
T: \$ [jah,] ega `õhupallidest `ketti ei tehta. \$
(0.4)
P: [{tehakse ikka}]

Näites (31) lausub poeg *pidid `õhupallid minema*. ning viib läbi seejärel eneseparanduse *õhupallid pidid `ka minema=vä*, sest oodatavat vastust ei tule. Emale jääb endiselt poja lausung arusaamatuks, mistõttu ta reageerib parandusalgatusega *mis`as[ja]*.

(32) Küsiühendi *mis kell* abil moodustatud avatud küsimus, süntaktiliselt vormilt lause

M: mis=kellast te homme lähete.

(1.5)

E: vara.

(0.8)

→M: mis kell see vara on.

(.)

A: kaheksa.

Näites (32) on M jaoks *vara* liiga üldine vastus, mille tõttu küsib ta *mis kell see vara on*. ning saab seepeale täpsema vastuse *kaheksa*.

(33) Küsiühendi *mis mõttes* abil moodustatud avatud küsimus, vormilt lause

E: e niikaua kui jah sealt ee Hangosse ära tulime=või, .h Lahtist läbi Hangosse me tulime vist midagi kaks nädalat mis=me tulime .h ära, (.) rongidega viidi meid esiteks põhja, .hh ja=ja jälgede segamiseks.

(...)

A: kui põhja.

E: õõ no: tähendab=õõ seda ma tean et põhja me sõitsime ja ega=eiga sääl seda teed teada ei old kus kaudu,=

→A: =aga mis mõttes jälgede segamiseks=e.

E: noo (.) luure on väljas .h vaen[la]se luure on väljas

A: [a]

Näites (33) esitab A üleelmise vooru probleemse koha kohta küsimuse *=aga mis mõttes jälgede segamiseks=e*, saades vastuseks *noo (.) luure on väljas .h vaen[la]se luure on väljas*.

(34) *mis*-küsisõna abil vormistatud *kas*-küsimus, vormilt lause

K: [noh,] oleks pidand rohkem ostma, oi sa loll ma ei taiband et ta alla innatud oli ma (-) terve kasti võtt.

→A: mis sa mõtsid et ta ongi nii odav.

T: teda ei ole seal. [(---)]

K: [ma mõtsin nii väike] on (.) väike on et

Näites (34) viib A *kas*-küsimuse abil läbi paranduse, juhtides vestluspartneri tähelepanu sellele, et toode ei saa nii odav olla. Küsimus oleks samatähenduslik, kui A oleks pärinud *kas sa mõtsid et ta ongi nii odav*, kuid A on eelistanud vormistada

küsimuse *mis*-küsisõna abil. K annab talle vastuseks informatsiooni [*ma mõtsin nii väike*] on (.)`väike on et.

Objekt

21 Parandusest kolm uurisid objekti järele. Need olid kõneleja algatatud parandused, mille peaks kuulaja läbi viima. Kõik olid avatud üksikküsimused, süntaktiliselt vormilt laused ning sisaldasid *mis*-küsisõna (35).

(35) *mis*-küsisõna abil vormistatud lause

→L: no:h (1.0) minu=arust=on (1.2) pere`pärg või mis nad `üiavad seda.

T: ee-ee (.) jõulu`pärg.

L: a `jõulupärg, (.) mhmh

Näites (35) kahtleb L kas kõnealune objekt on perepärg, seetõttu lisab ta kohe *või mis nad üiavad seda*, saades vestluskaaslaselt vastuseks, et tegemist on hoopis jõulupärijaga. Järgnevas voorus nõustub küsija L vastajaga.

4.4. Pomin

Kõnelejale endale suunatud küsimusi leidis analüüsitud 100 *mis*-küsimuse puhul vaid kolmel korral. Kõigil neil kordadel olid pominal esitatud küsimused avatud küsimused, olles vormilt laused ja üksikküsimused. Kuigi pominal esitatud küsimused ei oota kaaslaselt vastust, pärivad nad sellegipoolest millegi kindla kohta, millele vastuse leiab küsija ise. Siinsed küsimused küsisid kas hulga (36), tegevuse (37) või aja (38) järele. Esimese kahe näite puhul tarvitab kõneleja küsimuse vormistamisel *mis*-küsisõna, aja, täpsemalt päeva, kohta küsides kasutab küsiühendit *mis pääv*.

Kuigi pominal esitatud küsimused on suunatud küsijale endale, on need lausunud siinse materjali põhjal dialoogisituatsioonis, mistõttu võivad ka vestluskaaslased neile reageerida (36, 38).

Hulk

(36)

T: \$ a=mis `sisu maksab. (0.5) pane sisu `kokku=ja \$

→K: noh (0.5) a=mis=seal=tuleb `Nutella tuleb (0.5) `kümme

(1.2)

T: kaks[kend maksab]

K: [`kümme] `krooni mak[sis `see.]

Näite (36) puhul esitab kõneleja pominal *mis*-küsisõna abil määraküsimuse Nutella hinna kohta. Samas voorus viitab ta kümmele kroonile, kuid viib lausungi lõpuni ülejäärmises voorus, sest kuulaja on vahele rääkinud. Kõneleja usub paremini vastust teadvat, mistõttu ei olegi küsimus mõeldud kaasvestlejale, sellele vaatamata lisab T *kaks[kend maksab]*.

Tegevus

(37)

→K: jah pruun {manasupp.} mis siin teha tuleb sis manna pruunistada, (0.5) ja väheses kuumas rasvas näed > nagu sa isegi saad aru seda e läheb < väga `vähe vaja. (0.5) ja (0.5)

M: veel võiks olla nii et ee (1.0) et `ülejäänud ra- `väheses rasvas

Näites (37) uurib *mis*-küsimus tegevuse, täpsemalt toiduvalmistamise järele. Kõneleja loeb toiduretsepti, mistõttu on küsimus *mis siin teha tuleb sis* suunatud temale endale ning samas voorus vastuski, *manna pruunistada*, tuleb ilma igasuguse pausita.

Aeg

(38)

→M: [mis `päev täna on.] (.) mis `päev täna on. * (...) `teisipäev.

L: teisipäev=jah.

Näide (38) viitab sellele, et alati ei ole suhtlustegevus üheselt määratletav. Näiteks võib küsimus sattuda Infosoovi ja Pomina piirimaile. Lühema ja seejärel pikema pausi järel jõuab kõneleja ise vastuseni. Pärast seda saab ta kuulajalt kinnituse *teisipäev=jah*. Tegemist ei ole Infosoovi ega Kinnituse sooviga, nagu võiks esmapilgul arvata,

seetõttu, et kõneleja esitab küsimuse, millele ta leiab ise vastuse, sellepärast et esialgu ei vasta talle keegi.

4.5. Tulemused

See, et pea pooled, 48 küsimust, olid Infosoovid, on ootuspärane seetõttu, et küsimise primaarseks eesmärgiks ongi puudulikke teadmisi täiendada, saada uut informatsiooni. Samas ei täitnud kõik *mis*-küsimused prototüüpset küsimuse rolli, vaid Infosoovi kõrval esines ka Retoorikat (27 korral), Parandusi (22) ja Pominat (3¹). 30 küsimust (retoorilised küsimused ja pominal esitatud küsimused) ei funktsioneerinud üldse küsimustena, sest need ei oota (ilmtingimata) vastust. Seega võib väita, et argivestluses *mis*-küsimuste defineerimine pelgalt infolünga täitmise kaudu on eksitav.

Suhtlustegevuste puhul võib välja tuua kesksed täitjad vormivahendite hulgas (vt tabel 1). Selgus, et Infosoov ja Retoorika seostuvad pea alati lausega. 48 Infosoovist ning 27 Retoorikast olid mõlema suhtlustegevuse puhul vaid neli küsimust fraasid. Fraase esines 100 küsimuse hulgas 19 ning neist 11 seostusid Parandustega. Seega on fraasid kõige omasemad Parandustele. Juhul et Parandused haakuvad kõige tihedamalt eelneva vooruga, võibki neid vormistades kasutada minimaalselt keelelisi vahendeid.

Tabel 1. *mis*-küsimuste süntaktiline vorm ja tegevused

Lause/fraas	Infosoov	Retoorika	Parandus	Kokku
Lause	44	23	11	78
Fraas	4	4	11	19
Kokku	48	27	22	97

Siinne materjal annab muuhulgas kinnitust *mis*-küsimuse üldise kategooriaalse tähenduse kohta, kuna *mis*-küsimus võib küsida väga erinevate teemade, nagu eelneva jutu, tegevuse, objekti; aga ka aja, põhjuse; vähem hulga, koha, isiku kohta. Seejuures on suhtlustegevustel keskne teema, mille järele küsitakse (vt tabel 2). Infosoov uurib eelkõige objekti, Retoorika tegevuse ning Parandus eelneva jutu kohta. *mis*-küsimus on prototüüpset objektiküsimus, seepärast on loomulik, et enamik Infosoovid tahtsid saada

¹ Vaid Kolm Pominat jäetakse tulemuste analüüsist kõrvale.

infot objekti kohta (*mis`moos se`on.*). Kuna harilikult defineeritakse vormilt jaatavaid retoorilisi küsimusi kui tegevuse mõttetust väljendavaid küsimusi (vt Metslang 1981), on loomulik, et suur osa Retoorikatest (13 tükki) küsis tegevuse järele (=mis=sa`õgid=sis.). Ootuspäraselt võiksid ehk kõik Parandused olla seotud eelneva jutuga, kuna (üle)eelneva voo probleemallikas ongi Paranduse ajendiks (*vara. – mis kell see vara on.*) Kolm Parandust uurisid objekti järele, sest need ei olnud Partneri parandusalgatused, vaid teist tüüpi parandused, kus kõneleja algatab paranduse ja partner viib läbi (*pere`pärg või mis nad`üiavad seda. – jõulu`pärg.*).

Tabel 2. Mille kohta *mis*-küsimused täpsemalt küsivad?

	Infosoov	Retoorika	Parandus	Kokku
Eelnev jutt	-	7	19	26
Tegevus	11	13	-	24
Objekt	19	1	3	23
Aeg	9	-	-	9
Põhjus	5	2	-	7
Hulk	1	2	-	3
Koht	3	-	-	3
Isik	-	2	-	2
Kokku	48	27	22	97

Enamik *mis*-küsisõnu esines küll nominatiivse küsisõnana (*[mis`kook] se`on.*), kuid oma üldise kategooriaalse tähenduse tõttu kasutati seda ka küsisõnade *mida* (*a mis ma`annan talle.*), *miks* (*mis sa ilma [Ilma (.) asjata]`käisid.*), *missugune* (*mis teil koori`vorm on*), *kui palju* (*a=mis`sisu maksab.*), *kuidas* (*mis nad`üiavad seda.*) asemel. Neil kõigil juhtudel on *mis*-küsimus tüübilt avatud küsimus.

Käesoleva materjali põhjal esines viis *kas*-küsimust, mis olid vormistatud *mis*-küsisõna (+ *või/vä*) abil. Need küsimused said vastuseks jaatuse või eituse, kolmel juhul ka informatsiooni või infot koos jaatuse või eitusega. Sellel võib olla mitmeid põhjuseid, miks suulises argivestluses vormistatakse *kas*-küsimus ootuspärase *kas*-küsisõna asemel *mis*-küsisõna abil. Esiteks, nagu eespool mainitud, *mis*-küsisõna on üldise kategooriaalse tähendusega, mistõttu kasutataksegi seda teiste küsisõnade asemel. Peale selle on argivestlus oma olemuselt vabam register kui ametlik vestlus, seetõttu kasutatakse argidialoogis ka familiaarsemaid keelelisi vahendeid, nagu seda võib olla

mis-küsimus (vrd *mis sa mõtsid et ta õngi nii odav. Kas sa mõtlesid, et ta ongi nii odav?*). Kolmanda põhjuse võiks leida suulise teksti eripärasid arvesse võttes. Nimelt on kõne kustutamatu, lineaarne ja seotud mäluga ning keeleüksus produtseeritakse kiiresti (vt Hennoste 2000: 1139–1140), seetõttu vormistatakse suulises dialoogis tihti peale kirjakeelele mitteomaseid keelelisi üksuseid.

Käesolev materjal liigitub argivestluse alla, seetõttu võib teha ka üldisemaid tähelepanekuid registri kohta. Saadud tulemusi saab võrrelda suulise suhtluse tööühma poolt tehtud järeldustega institutsionaalse infodialoogi põhjal. (Hennoste, Rääbis, Laanesoo 2013) Kui infodialoogis on avatud küsimused peamiselt Infosoovid, Vastuse tingimuste täpsustamised ja Partneri parandusalgatused, siis argidialoogis esineb Infosoovide ja Paranduste kõrval ka Retoorikat. Sellest järeldub, et infodialoogid kasutavad enam küsimusi, mille eesmärgiks on info hankimine, kuid argivestluses kasutatakse ka emotsioonide ja hinnangutega seostuvaid suhtlustegevusi, nagu Retoorika. Mõlema registri puhul selgub, et Infosoovid haakuvad peaaegu alati lausega, fraasid on aga kõige iseloomulikumad Parandustele. Peale selle ei seostu nii argidialoogis kui ka institutsionaalses infodialoogis kõik küsimused üksnes nende prototüüpse rolliga.

Kokkuvõte

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida *mis*-küsimustega tehtavaid suhtlustegevusi suulises argivestluses. Vestlusanalüüsile ja suhtluslingvistikale tuginedes on analüüsitud 100 vestluskatket, mis sisaldasid vähemalt *mis*-küsimust ja vastust. Selle materjali põhjal eristus neli suhtlustegevust: 48 Infosoovi, 27 Retoorikat, 22 Parandust ja kolm Pominat. Kuigi *mis*-küsimus oli enamjaolt Infosoovi vahendiks, tehti selle abil ka muid suhtlustegevusi, mistõttu *mis*-küsimuste seostamine argivestluses vaid küsimuste prototüüpse rolliga on eksitav.

Peale suhtlustegevuste vaadeldi ka nende seoseid vormivahenditega. Esiteks võib leida korrelatsioone suhtlustegevuse ja süntaktilise vormi (lause/fraas) vahel. Infosoov ja Retoorika olid üldjuhul seotud lausega, fraase aga esines kogu materjali peale 19 ning suuremas osas haakusid need Parandustega. Kuna Parandused seostuvad tugevalt eelmise vooruga, võib neid vormistada minimaalsete keeleliste vahenditega.

Kuigi *mis*-küsimuse abil küsiti väga erinevate teemade kohta, nagu eelneva jutu, tegevuse, objekti, vähem aja, põhjuse, veidi vähem hulga, koha ja isiku kohta, oli suhtlustegevustel keskne teema, mille järele uuriti. Infosoov päris eelkõige objekti, Retoorika tegevuse ning Parandus eelneva jutu kohta.

Peale selle, et *mis* võib esineda teiste küsisõnade (*mida, miks, missugune, kuidas, kui palju*) asemel, võib ta moodustada koguni avatud küsimuste asemel *kas*-küsimusi. Sellel tendentsil võib olla mitmeid põhjuseid. Esiteks, *mis*-küsimus on väga laia kategooriaalse tähendusega ning seetõttu kasutataksegi seda teiste küsisõnade asemel. Teiseks, argivestluse vaba olemuse tõttu tarvitatakse selles registris familiaarsemaid keelelisi vahendeid. Kolmas põhjus võib tuleneda kõne eripärast. Suuline tekst on kustutamatu, lineaarne ja seotud mäluga ning keeleüksus produtseeritakse kiiresti, seetõttu võivad suhtlejad toota kirjakeelele mitteomaseid üksuseid.

Siinne materjal annab võimaluse teha üldisemaid tähelepanekuid argivestluse kohta, võrreldes tulemusi institutsionaalse infodialoogi põhjal saadud tulemustega. Kui institutsionaalne suhtlus kasutab rohkem küsimusi, mis ootavad vastuseks täiendavat

informatsiooni (Infosoov, Vastuse tingimuste täpsustamine), siis argivestluses kasutatakse ka hinnangute ja emotsioonidega seostuvaid suhtlustegevusi (Retoorika). Neil kahel registril on ka sarnasusi. Esiteks, Infosoov seostub mõlemal juhul pea alati lausega, samas kui fraasiga haakuvad eelkõige Parandused. Teiseks, kõigi küsimuste eesmärgiks ei ole pelgalt info hankimine.

Käesoleva töö materjali põhjal võib kokku võttes järeldada, et *mis*-küsimuste eesmärgiks ei ole suulises argivestluses üksnes info saamine. Peale info küsimise esitatakse eelkõige ka retoorilisi küsimusi ja viiakse läbi parandusi, kusjuures teatud tegevustel on kesksed täitjad vormivahendite hulgas.

Kirjandus

Couper-Kuhlen, Elizabeth, Margret Selting 2001. *Introducing Interactional Linguistics*. – Selting, Margret, Elizabeth Couper-Kuhlen (eds.), *Studies in Interactional Linguistics*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 1–22.

EKG II = *Erelt, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare* 1993. *Eesti keele grammatika II. Süntaks. Peatoim.* M. Erelt, toim. T. Erelt, H. Saari, Ü. Viks. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.

EKK = *Erelt, Mati, Erelt, Tiiu, Ross, Kristiina* 2007. *Eesti keele käsiraamat*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Hennoste, Tiit 2000. *Sissejuhatus suulisesse eesti keelde I–VII, IX*. – *Akadeemia* 2000 5, 1117–1150; 10, 2223–2254.

Hennoste jt = *Hennoste, Tiit, Olga Gerassimenko, Riina Kasterpalu, Mare Koit, Andriela Rääbis, Krista Strandson*. 2009. *Küsimused eestikeelses infodialoogis I. Küsimuste vorm*. – *Keel ja Kirjandus* 5, 341–359.

Hennoste, Tiit, Andriela Rääbis, Kirsi Laanesoo 2013. *Küsimused eestikeelses infodialoogis II. Küsimused ja tegevused*. – *Keel ja Kirjandus* 1, 7–29.

Kasterpalu, Riina, Olga Gerassimenko 2006. *Vestlusanalüüs*. – *Teoreetiline keeleteadus Eestis II. Toim. Tragel, I; Õim, H.* Tartu: Tartu Ülikool, 112–126.

Keevallik, Leelo 2002. *Grammatika suhtluses*. – R. Pajusalu, I. Tragel, T. Hennoste, H. Õim (toim.), *Teoreetiline keeleteadus Eestis. Tartu Ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised 4*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 89–104.

Laanesoo, Kirsi 2010. *Ümberpööratud polaarsusega küsimused eesti argivestluses. Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele õppetoolis*.

- Liddicoat, Anthony J.* 2007. *An Introduction to Conversation Analysis*. Athenaeum Press.
- Metslang, Helle* 1981. *Küsilause eesti keeles*. Tallinn: Valgus.
- Mihkels, Krista* 2013. *Keel, keha ja kaardikepp: õpetaja algatatud parandussekventsitude multimodaalne analüüs*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Pajusalu, Renate* 2006. Multiple Motivations for Meaning of an Elative *wh*-construction in Estonian. – *Trames*, 4, 324–340.
- Sacks Harvey, Emanuel Schegloff, Gail Jefferson* 1974. A Simplest Systematics for the Organization of Turn-taking for Conversation. – *Language*, 50, 4, 696–735.
- Schegloff, Emanuel, Gail Jefferson, Harvey Sacks* 1977. The Preference for Self-correction in the Organization of Repair in Conversation. – *Language: Journal of the Linguistic Society of America* 52/2, 361–382.
- Schegloff, Emanuel, Harvey Sacks* 1973. Opening up closings. – *Semiotica: Journal of the Interactional Association for Semiotic Studies* 4, 289–327.
- Schegloff, Emanuel A.* 2007. *Sequence Organization in Interaction. A Primer in Conversation Analysis. Volume 1*. New York: Cambridge University Press.
- Strandson, Krista* 2001. Kuidas vestluskaaslane parandusprotsessi algatab? – *Keel ja Kirjandus* 6, 394–409.
- Stivers, Tanya, Nick J. Enfield* 2010. A coding scheme for question-response sequences in conversation. *Journal of Pragmatics* 42, 2620–2626.

Social Actions Made by *What*-Questions in Estonian Everyday Conversation

Summary

The purpose of the present thesis is to research social actions of *what*-questions in Estonian naturally occurring conversations as well as find out whether there is a connection between the form of question and social action. In order to study actions of 100 fragments of everyday conversations including at least a *what*-question and an answer, a selection from the Corpus of Spoken Estonian in the University of Tartu was made. The methods used in the empirical part are conversation analysis and interactional linguistics. The approach is both qualitative and quantitative.

The theoretical part consists of three chapters. The first chapter gives an overview of interrogative sentences and their two classifications in Estonian linguistics dealing with content (*wh*-questions) as well as *what*-questions. The second chapter introduces spoken language and the two research methods – conversation analysis and interactional linguistics. Although both methods are empirical and closely linked to each other the difference between the two is that conversational analysis examines daily communication whereas interactional linguistics studies the use of language in communication. The third chapter presents the typology of social actions introduced by Max Planck Institute.

The fourth chapter, containing an empirical part, documents how speakers design and use *what*-questions. There were four social actions made by a *what*-question: 48 requests for information, 27 rhetorical questions, 22 repairs and 3 outlouds. Despite the fact that *what*-questions seek primarily information, not all of them are related to the prototypical role of the question. What is more, requests for information and rhetorical questions are typically formulated as a sentence and repairs as a phrase. *What*-questions are asked about very different things like previous stories, events, objects, time, causes,

amounts, places and people. Requests for information on the other hand are asked mainly about objects, rhetorical questions about events and repairs about previous stories.

A *what*-question has a very wide meaning. *What* [*mis*] is usually nominative interrogative word but it is also used instead of *mida* ‘what (partitive)’, *miks* ‘why’, *missugune* ‘what kind of’, *kuidas* ‘how’ and *kui palju* ‘how many’. *What* can also be used to form yes/no questions where *mis* is a synonym for a question word *kas*.

The analysis of the research reveals the differences between everyday and institutional information-seeking dialogue. An everyday dialogue uses actions related to assessments and emotions whereas an information-seeking dialogue uses more actions that give new information. In addition to that, all the questions in interaction are not related to the prototypical role of the question. Moreover, a request for information is typically formulated as a sentence and a repair as a phrase in both registers.

In conclusion, *what*-questions in Estonian everyday conversation do not only seek for information but are used for wider range of functions as well. What is more, social actions have central performers among form variants.

Lisad

Lisa 1. Transkriptsioonimärgid

1. Sõnade ülesmärkimiseks kasutatakse kuuldeortograafiat. Sõnad, mille hääldus vastab kirjakeele tüüphääldusele, kirjutatakse kirjakeele ortograafias; kirjakeele sõnad, mille hääldus ei vasta kirjakeele hääldusviisile, võõrsõnad ja sõnad, millel kanooniline ortograafia puudub, kirjutatakse vastavalt hääldusele. Pealkirjade ja nimede alguses on suurtäht.
2. Liigendusüksused
Kõnevool jagatakse intonatsioonilisteks üksusteks.
Lausungit lõpetav intonatsioon märgitakse punktiga.
Lausungi sees olevad intonatsiooniliste üksuste piirid märgitakse komaga.
Tõusva intonatsiooniga lõppeva üksuse lõpus on küsimärk.
Lausungi algust eraldi ei märgita.
Üksinda lausungit moodustavate tagasisideüneeemide puhul kasutatakse neutraalse häälduse märkimiseks ilma punktita üneemi (*mhmh*).
3. Pausid
(.) – mikropaus: 0,2 sekundit või lühem
(...) – mikropausist pikem paus.
(1.2) – pausi pikkus sekundites
4. Kõne prosoodilised ja paralingvistilised omadused
` – rõhk
>.....< (sissepoole osutavad nooled) kiirendatud lõik
<.....> (väljapoole osutavad nooled) aeglustatud lõik
..... – muust kõnest vaiksem lõik
AHA (suurtähed) – hääle kõvendamine
t:ere – häälikuvenitused
@.....@ – hääle kvaliteedi muutumine (kõne jäljendamine, kirjutatud teksti lugemine jms)
s(h)õna – (sulgudes *h* sõna sees): sõna on lausutud naerdes
\$.....\$ – naerva häälega öeldud sõna või pikem lõik
□.....□ – lauldud tekstiosa
si – sõna poolelijätmine
tulin=ja – kokkuhääldatud sõnad
hehe – lahtise suuga naer
mhemhe – kinnise suuga naer
.hhh – häälekas sissehingamine (üks *h* vastab 0,1 sekundile)
5. Pealerääkimised ja haakumised
[– pealerääkimise algus
] – pealerääkimise lõpp

= – kaks iseseisvat üksust on hääldatud kokku

6. Ebaselgused ja kommentaarid

{või} – halvasti kuulnud tekstilõik

{--} – ebaselgeks jäänud sõna või kõneleja

{---} – pikem ebaselgeks jäänud lõik

((kurvalt)) – litereeri kommentaarid ja seletused situatsiooni kohta

Lisa 2. Analüüsiast välja jäänud näited

ar_di_va_37

1.

M: ah=`soo: {oi kui `boss.} noh?

L: mis=`asja. (.) mis `boss.

(.)

M: pärast akkad sin `nõusid määrima kui mina `õpin. [n(h)o okei]

2.

L: mis=`asja. (.) mis `boss.

(.)

M: pärast akkad sin `nõusid määrima kui mina `õpin. [n(h)o okei]

ar_di_va_11

3.

E: no=ja=mis `siis juhtus.

(.)

K: {ja} `siis juhtus `nimodi=et `läks ku `raginal kohe seljatugi alla.

4.

A: (-) mitte `plohvi aga aga seda (.) `paneeritud liha või mis ta sul `on.

K: [pluhvi.]

ar_di_va_67

5.

E: [ˈvat] (0.5) `vat (0.5) `vat

A: noh (.) mis `vat?=
E: =tuleb otsida `säga, (.) kes kingib mulle: [hehe]

ar_di_va_9

6.

Al: mis sa ilma [ˈIlma (.) asjata] `käisid.

El: [ei ma ei `oska.]

ar_di_va_27

7.

M: mis=siit `telekast tuleb=ä.

(2.0)

T: @ Meeri uus Ariel on palju `parem. @

8.
M: mis=sa `loed ema.
(2.2)
E: ik- (.) IKKA `TEIST `ÜLIÕP(H)ILASTEST l(h)oen.

9.
M: mis seal `kirjutab sis.
(1.0)
E: {-} kirjutab teil üks üliõpilasesinduse liige `Leif `Kalev.

10.
M: mis kella paiku sa tuled=sis.
(3.0)
E: no mina tulen peale lõunat.

ar_di_va_222

11.
JV: mis te kurat naerate.
((naer))
AK: `elu `ise.

12.
AK: \$ m(h)asina `vänt. (.) mis seal (.) mhmhtada on. \$ ((naerab vaikselt))
JV: mtata. (.) @ kas tead kas sa oled (.) selle (.) laulu (.) `fänn=vä @

13.
MST: [mis Gaabrieli lugudest] se `Onu räägib.
TK: ((naerab))
MN: mina ei tea (.) üldse rohkem kui `Onu.

ar_di_va_256

14.
E: =ja sis paned kihiti suhkruga purki, (0,8) *hea on ta küll tegelikult võtta.* (2,2) näed nüüd valasin maha. (2,0) ((valab vett ämbrisse))
VE: *mis see on sis.*
E: mesilase söögipann

ar_di_va_83a1

15.
L: mis tal oli `head see `oad=ja [ja `kanad=ja] ((uurival))
T: [mi- (.)] `mingi=ja jah, (0.5) `lõunamine `roog `oli.

16.
T: ei tea mingisugune jurakas `on seal `nuka peal on mingi { `tööstus`kool=vä.} (0.8) Kop- (.) ei, (.) mis seal on. {Kopli ei ole seal=vä.}
(1.0)
L: {mm} `Linnu=teel ei `ole Kop[li.]

ar_di_va_8

17.

M: mis ta `kirjutab seal.

(0.8)

K: kultuuril on `eeslikõrvad. (.) kirjutatakse.

ar_di_va_609

18.

P: ja siis=e `koolist antakse `see mingi see (.) `peale see. (2.0) see ma=i=tea mis `värk se=on=se
`Kuusekännu see * või=mis=se=on=se *

(0.3)

T: `valgele pluusile paned selle `peale=või

(.)

P: * jah * (1.9) mingi `vest või=midagi.

19.

E: { mis sul seal sis `on. }

(0.3)

P: no seal on `kõik (0.3) `kaheksast mingi: ma=i=tea isegi `kümneni võib minna se `proov. (1.3)
siis tuleb=se `kett. (1.9) noh=ma=i=`tea=noh (0.6) ei=`olegi õiget `tundi.

20.

T: mhmh (1.8) `issand jumal küll. ((poeb kraanikausi juurde, tooli äärest tuleb riba lahti))

(0.4)

E: mis=`on.

T: `tool=läb `katki.

21.

E: `mis ta `ütles.

T: < et tema: > `viimases ädas ta annab `enda pluuse ka `välja.

22.

P: @ mis `teen seal @ ((porisedes))

E: `kahekümne `kraadiga ei külma mitte `keegi ära.

23.

T: mhmh (1.2) `õpetaja sis näitas meile (0.4) seda `plaani=et sis oli juba märgitud `politsei politsei
(0.8)

P: mis polit[sei politsei]

E: [ja=sis=sa=lähed] oma `plaaniga polit`sei juurde=t vaata `plaani järgi sa pead `siin
seisma astu \$ `samm `tagasi. \$

24.

P: tä=`lahe ((täiega lahe)) mingi `kool jääb pärast {---}

E: mis `autojuhid arvavad @ ä-ä-ä-ä-ä @ ((tänitab tagedalt))

(0.6)

T: mhemhe

25.

P: `kolkend=viis=vä.

(0.3)

P: `kaks[kend=vi-]

E: [ˈmis kolm]gend

L: [((kilkab))]

P: [{-} `kool] saab vanaks. [ˈkolgend=viis.]

26.

T: [et=see] ee `puldipoiss (0.4) s=`tema: võttis mingi sellise (0.7) selle (0.5) `põse juurde käiva
`migrofoni siis `laulis meile=sealt (0.6) \$ mingit `kolmandat `äält. \$

(1.3)

P: mis `suu juurde.

(1.3)

T: ö `on=ju=[neil=mingi]

27.

P: mis `moos se `on.

((L läkastab))

28.

P: `moos see `on.

E: ((L-le:)) \$ no s(h)öö sis `ära mis=sa \$ (1.3) `suus hoiad otu. (0.3) ((P-le:)) jõhvikamoos.

29.

L: ((vingub))

E: `mis ääl see `on.

30.

E: neljas `tund akkab teil mis `kell. (2.0) {-} üks`teist midagi.=

=ee `üksteist jah

ar_di_va_2

31.

K: [mis `teater] see oli.

P: e Inimene elajas ja voorus.

32.

P: mhmh (.) mis sul siin `on? (.) sihuke `triip nagu.

K: ma=i=`tea. (.) võibolla olen kogemata siis võibolla (-) (.) [ˈsüganud] võibolla ennast aga

33.

K: =`pörkölt, `pörkölt jah? (1.0) see võib küll hea olla aga noh see tundub küll `nii `kallis
olevat=sest vata kuussada grammi värskaid mahedaid seemi, mis see maksab vist kolmkümmend
krooni. ((o ninahäädus))

M: mh

ar_di_va_71

34.

E: =varsti on kohvi `ka naha vahele joodud.

(1.0)

R: *mis=te `jootes=sis nii palju. *

35.

E: .lrrr ((luristab)) ähh (0.3) mis=sa muud `teed.

(0.5)

R: ma=i=tea.

36.

E: näh `kummel pole `tee=ju.

(.)

R: mis \$ `too=sis on. \$

(.)

E: too on lurr?

37.

E: kollast võib `ka juua.

(.)

R: mis `vahe sel `mustal=ja kollasel=on.

(.)

E: @ `maitse `vahe? @

38.

R: \$ mis=sa `seletad, ise=(ei aima) asjadest midagi. \$ (.) .ee `Tutu

E: no palju `mina neist `Haage `asjadest pean `teadma.

39.

V: [õhu]kesed karbid olid=ja.=

R: @ mis=siis=ä. @=

E: too oli `nääri `tee.

40.

R: mis kell on.

(.)

E: pool kuus?

41.

E: @ täna tuleb `Maru Ella. @

(0.5)

R: mis Ellal `viga on. (1.0) > `mina `mul=on `selline `tunne=t `mina `ütlengi talle varsti `Ella. <

(0.5)

42.

E: [nuga.]

R: * mis nuga. *

(.)

E: Marellele `endale ütlesid Ella=[või.]

ar_di_va_45

43.

M: \$ mis=`seal teed. \$

(.)

L: ma ei `tea, ma olen tavaliselt `seal. alati.

44.

M: *{-}* imelik.

(1.0)

L: mis=sin `imelikku on.

(0.5)

M: * äh * kas sa ei (.) `telli ühtegi `raamatut `endale sinna.

45.
L: * jajaa * (2.5) vat. (3.0) mis `sa:=sis `teind oled.
(1.0)
M: `mina tegin `eksami eile.
46.
L: [a mis=sa `eile `tegid.]
M: `eile tegin `sõnamoodustust.
47.
T: mis=se `on sis. ((itsitab))
(...)
M: ma `tean küll präägu [mis=se on.] ((võtab enda kõrvalt riulist raamatu))
48.
M: mis=`raamat see on. ((võtab suureformaadilise värvilise raamatu kätte))
(1.0)
T: `vaatsid seda=ju. \* ei `vaadand=vä. *
M: äqä
49.
L: mis see `on siis.
(0.8)
M: * tondid * =
T: =`kummitused e `tegelikkuses ja `väljamõeldisena.
50.
T: ei `seda ta ei räägi, ta räägib [ikka {seda mis}] `päris on.
M: [see on ju `põhiline.]
L: aa
(1.0)
M: mis `päris.
T: noh `päris kummitused. ega se Transil- (.) `Transilvaanias või kuskohas se oli, see mõeldi `välja ju. (.) ja see krahv [Draakula {seal} on] `lihtsalt mingi: `vend.
- ar_di_va_44
51.
Me: üks `tibu juba `helistas mulle, `küsis et mis `kellast need `uksed valla lüüakse.
(1.2)
A: mis `kellast siss `tehakse.
Me: öeksast. `minu=teada. ma `ütlesin talle `ka=et `öeksast. (1.0) mhmh \$ ma ei `vastuta, kui ei `tehta öheksast \$ (.) @ sest meil `seda numbrit ei `ole. (0.8) seda `er-klubi `numbrit. @ (1.0) kas `tüüpe ka on=va.
52.
Me: `rebane pidi=tt (.) ta pidi siukene hästi hästi `intelligentne `inimene olema.
(.)
Ma: no mis {sulle} `intelligentsus loeb.
53.
Me: @ sellepärast=et (.) ma ei saa muidu kleidiga `peole minna=ma külmetan @ oma ää: *
`tagumiku ära muidu. *
Ma: mis me `teeme sis.
Me: * heh *

Ma: no aga `mina=ei ei=ei (.) [lähme `jala.]

ar_di_va_626_b3

54.

V: jah=aga=et mis asj- mis ta siellega [tege-]

T: [nad]

T: lugesid seal autosi ristmike peal vaata teeavad liiklusuuringut (0.4) et kui palju kus sõidab mida.

55.

P: [mis `ooper]

P: sul sial kõõgis lõugab

(0.4)

V: \$ kule sie: eh ooper et eh \$ (0.3) ota las ma vatan kas mul jäi vesi (0.2) sinna keema (0.3) sis sie akkab üle vuha- puhuma (0.4) ma panen selle kinni.

56.

P: [mis]

P: sul on `arsti juurde vä

V: jah (0.3) senna jälle liigesed (0.4) ma olin vahepeal nii (0.4) ära et möödud pühapäe ei pääsünd `puoodigi (0.9) `nii `valu on põlvedes et=et karju appi (1.4) \$ ai=sa=poi:ss (0.2) ai=sa=poi:ss vata=seal peab kohe prillid nina peale panema, aiteh (0.4) eh eh eh \$ ((Peep ulatab visiitkaardi))

57.

V: kõva ai=eh projektijuht (0.7) `Salicon miks=nad=ni `Salicon mis=`nad=niuksisi vene või need inglise nimed kõik on.

P: no peab olema.

58.

V: mis see Salicon tähendab.

(0.4)

P: Sander Liis konsultandid

59.

V: `issand `jumal (0.2) mis päeval sul sis nüüd (0.7) peab olema tehtud

T: tal peab olema tehtud

(0.2)

P: viiendaks detsembriks.

60.

P: mis `autuga.

V: ee oma `autuga `remonti `ju

ar_di_va_465

61.

I: mhmh? (12.3) mis=`on. (4.2) sa hammustasid `keelde=ve, (4.9) `maitsesi- ai, sina `sõid=võ.

T: mina `sõin.

62.

E: misasjad `need peavad `olema.

(3.0)

I: ma=arvan=et `suhkrutäidised. ((täis suuga))

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Andra Rumm _____

(*autori nimi*)

(sünnikuupäev: _____ 30.09.1991 _____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose
_____“*mis*-küsimustega tehtavad suhtlustegevused suulises argivestluses“ _____,
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendajad on _____ Andriela Rääbis ja Kirsi Laanesoo _____,
(*juhendaja nimi*)

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, _____ 23.05.2013 _____ (*kuupäev*)